

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ Θ' • ΑΡΙΘΜ. 87 • 88 • ΜΑΪΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ 1986 • ΙΓΙΑΡ - ΣΙΒΑΝ 5746

“Όλοι είμαστε παιδιά του ἑνός Θεοῦ

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ τῆς ὁμιλίας τοῦ Πάπα Ἰωάννη - Παύλου Β' κατά τήν ἐπίσκεψή του στήν Κεντρική Συναγωγή τῆς Ρώμης, εἶναι ἕνα κείμενο πού θά πρέπει νά διαβάσει (νά μελετήσει ἢ καλύτερα νά ἐντρυφήσει σ' αὐτό) κάθε ἄνθρωπος, ἀνεξάρτητα ἀπό τό θρησκεύμα του. Πρόκειται γι' ἕνα κείμενο πού ὁδηγεῖ σέ πολλή σκέψη καί σέ μεγάλο προβληματισμό.

ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΜΟΝΟ ΣΗΜΑΣΙΑ ὅτι, **γιά πρώτη φορά ἀπό συστάσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης** ἕνας Ἐπίσκοπός της πῆγε στή Συναγωγή. Δέν ἔχει μόνο σημασία ὅτι αὐτός ὁ Ἐπίσκοπος εἶναι ἀρχηγός τῆς μεγαλύτερης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας τοῦ κόσμου, ὅτι πρόκειται γιά μιὰ διεθνῶς ἀποδεκτὴ προσωπικότητα, ὅτι θεωρεῖται μιὰ θαυμαστή ἀγωνιστική μορφή τοῦ αἰώνα μας. Ἐχει σημασία τὰ ὅσα αὐθόρμητα, ἀπό τό περίσσεμα τῆς καρδιάς του εἶπε ὁ Πάπας. Ἐχουν σημασία οἱ τοποθετήσεις καί οἱ ὀριοθετήσεις πού ἔκανε, οἱ διευκρινήσεις καί οἱ διέξοδοι πού ἔδωσε, τό ἀνέσπερο φῶς πού σκόρπισε μέσα κι ἔξω ἀπό τή Συναγωγή τῆς Ρώμης. Στούς Ἑβραίους καί στούς Χριστιανούς, στόν σύμπαντα κόσμο.

Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Πάπα δέν μπορεῖ — καί δέν πρέπει — νά μείνει χωρίς συνέχεια, νά μὴν ἔχει προεκτάσεις. Ὅσο κι ἂν μερικοί, ἀπό ταπεινά συμπερόντα ἢ μικρόψυχα ἐλατήρια κινούμενοι, θελήσουν νά σμικρύνουν τό γεγονός ἢ καί νά τό ἀγνοήσουν, ἢ ἐπίσκεψη καί τὰ βαθυστόχαστα ἱστορικά λόγια ἑνός παγκόσμιου θρησκευτικοῦ ἡγέτη κι ἐ-

νός κορυφαίου πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ὁ Πάπας Ἰωάννης - Παῦλος Β', ἀποτελοῦν πιά ἕναν ἀξεπέραστο καθοριστικό σταθμό.

ΕΝΑ ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΟ ΣΤΑΘΜΟ στόν ὅποιο οἱ ἐπόμενες γενιές τῶν Χριστιανῶν καί τῶν Ἑβραίων, ἀπηλλαγμένες ἀπό προκαταλήψεις καί μίση αἰώνων (πού μόνο καταστροφή ἔφεραν), ἀπό παρωπίδες (πού ὁδηγοῦν μόνο στόν ὑποβιβασμό τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας), θά μπορέσουν νά δοῦν μέ καθαρή συνείδηση τό ζωοποιό φῶς πού δίνει ὁ Ἐνας, Μοναδικός Θεός.

ΚΑΝΕΝΑΣ ΔΕΝ ΖΗΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΛΛΟ νά ἀλλάξει τή θρησκεία του, νά ἀλλοιώσει τήν πίστη του, νά προδώσει τό πιστεύω του. Ὁ Πάπας ἦταν σχετικὰ κατηγορηματικός ὅταν εἶπε:

«... κάθε μία ἀπό τίς θρησκείες μας ἔχοντας πλήρη ἐπίγνωση τήν πολλαπλῶν δεσμῶν πού τίς ἐνώνουν καί, πρωτίστως τοῦ «δεσμοῦ» ἐκείνου περὶ τοῦ ὁποίου μίλησε ἡ Σύνοδος, ἐπιθυμεῖ νά ἀναγνωρισθεῖ καί νά γίνει σεβαστή ὑπό τήν ἰδιαίτερη ταυτότητά της, πέρα ἀπό κάθε συγκεκριμένο καί ὀποιαδήποτε ἀσαφή οἰκιοποίηση».

Ἐκεῖνο ὅμως πού μπορεῖ — κι ἐπιβάλλεται νά γίνει — εἶναι νά δοῦμε ὅλοι, ὁ ἕνας τόν ἄλλον, μέ καθαρή ματιὰ καί ἤρεμη συνείδηση. Νά μάθουμε καί στό θρησκευτικό θέμα τή «συναίνεση» καί τή «συνύπαρξη». Νά ἀποδεχθοῦμε τή μεγάλη ἀλήθεια ὅτι **ὅλοι είμαστε παιδιά τοῦ ἑνός Πατέρα, Ἐκείνου πού ἔκτισε τό σύμπαν.**

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

«Ὁ βασιλεὺς Δαυὶδ εἰσέρχεται στήν Ἱερουσαλήμ κρατώντας τήν Τορά». Μέρος ταπισσερί στήν Ἱερουσαλήμ, στό κτίριο τῆς Βουλῆς, σύγχρονο ἔργο τοῦ Μάρκ Σαγκάλ.

«Εἴσθε οἱ πρεσβύτεροι ἀδελφοί μας»

Τό κείμενο τῆς ὁμιλίας*
τοῦ Πάπα Ἰωάννη - Παύλου Β'
στή Συναγωγή τῆς Ρώμης

Ἄγαπητέ Ἀρχираββине τῆς Ἑβραϊκῆς Κοινότητος Ρώμης, ἀγαπητή κ. πρόεδρος τῆς Ἑνώσεως Ἰταλικῶν Ἑβραϊκῶν Κοινοτήτων, ἀγαπητέ κ. πρόεδρε τῆς Ἑβραϊκῆς Κοινότητος Ρώμης, ἀγαπητοὶ Ραββίνοι, ἀγαπητοὶ Ἑβραῖοι καὶ Χριστιανοὶ φίλοι καὶ ἀδελφοί, συμμετέχοντες σ' αὐτόν τόν ἱστορικό ἑορτασμό:

Πρώτα ἀπ' ὅλα ἐπιθυμῶ, μαζί μέ σᾶς, νά εὐχαριστήσω καί νά ὑμνήσω τόν Κύριο, κτίστη τοῦ οὐρανοῦ καί θεμελιωτή τῆς γῆς, καί ὁ ὁποῖος ἐξέλεξε τόν Ἀβραάμ γιά νά καταστήσει αὐτόν πατέρα πολλῶν τέκνων, πολυαριθμῶν «ὡς τά ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καί ὡς τήν ἄμμον τῆς γῆς», νά εὐχαριστήσω καί νά ὑμνήσω Ἐκείνον, διότι εὐαρεστήθη, διά τοῦ μυστηρίου τῆς προνοίας του, νά γίνει σὺν τήν ἐσπέρα, σ' αὐτή τήν «κεντρική συναγωγή» σας συνάντησις, ἀνάμεσα στήν Ἑβραϊκή κοινότητα πού διαβιεῖ σ' αὐτή τήν πόλη ἀπό τούς χρόνους τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων καί τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης καί οἰκουμενικοῦ ποιμένου τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Παρομοίως, αἰσθάνομαι τήν ὑποχρέωση νά εὐχαριστήσω τόν Ἀρχираββίνο, καθηγητή Ἐλιο Τόαφ, ὁ ὁποῖος ἀπό τήν πρώτη στιγμή ἀπεδέχθη μέ χαρά τήν ἰδέα αὐτῆς τῆς ἐπισκέψεώς μου καί ὁ ὁποῖος μέ ὑποδέχεται τώρα μέ ἀνοικτή καρδιά καί βαθύτατο αἶσθημα φιλοξενίας καί, πέραν αὐτοῦ, ὅλα ἐκεῖνα τά μέλη τῆς Ἑβραϊκῆς Κοινότητος Ρώμης πού κατέστησαν δυνατή αὐτή τήν ἐσπέρα καί οἱ ὁποῖοι ἐργάσθηκαν ποικιλοτρόπως γιά τήν πραγματοποίησή της καί γιά νά καταστεί αὐτή συμβολική.

* Τό ἐπίσημο κείμενο τῆς ὁμιλίας τοῦ Πάπα Ἰωάννη - Παύλου Β' κατά τήν ἱστορική ἐπίσκεψή του στή Συναγωγή τῆς Ρώμης στίς 13 Ἀπριλίου 1986, ἀπό τήν ἐπίσημη ἀγγλική μετάφραση πού ἐξέδωσε τό Βατικανό.

(Ἀναδημοσιεύεται ἀπό «The New York Times», 14.4.1986).

Ὁ Ἀρχираββίνος Ρώμης δρ. Ἐλιο Τόαφ χαιρετίζει τήν ἐπίσκεψη τοῦ Πάπα Ἰωάννη - Παύλου Β' στή Συναγωγή τῆς Ρώμης

Συλλογισμός ἐπί τῆς σημασίας

Πλῆθος εὐχαριστιῶν, συνεπῶς, πρὸς ὄλους σας. Τοντά Ραμπά, (ἑβραϊκά, «Εὐχαριστῶ πολύ»). Ὑπὸ τό πρίσμα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, πού μόλις πρὶν ἀπό λίγο διακηρύχθηκε καί ζεῖ αἰώνια, θά ἤθελα νά συλλογισθοῦμε μαζί, παρουσία τοῦ Ἁγίου Ἐνός — ἄς εἶναι εὐλογητός! — ἐπί τοῦ γεγονότος καί τῆς σημασίας αὐτῆς τῆς συναντήσεως ἀνάμεσα στόν Ἐπίσκοπο Ρώμης, τόν Πάπα, καί τῆς Ἑβραϊκῆς Κοινότητος πού διαβιεῖ καί ἐργάζεται σ' αὐτή τήν πόλη, τήν τόσο ἀγαπητή σέ σᾶς καί σέ μένα.

Σκεπτόμουν γιά αὐτή τήν ἐπίσκεψή μου ἐπί μακρό χρόνο. Πράγματι, ὁ Ἀρχираββίνος εὐαρεστήθηκε νά μέ ἐπισκεφθεῖ τόν Φεβρουάριο 1981, ὅταν ἦμουν σέ ποιμαντική ἐπίσκεψη στήν κοντινὴ ἐνορία τοῦ San Carlo ai Catenari. Ἐπιπλέον, ἀρκετοὶ ἀπὸ ἐσᾶς παρέστητε, ἐπανειλημῶς, σέ ἀκροάσεις πού εἶχα τήν εὐκαιρία νά ἔχω μέ ἐκπροσώπους τοῦ ἰταλικοῦ καί τοῦ παγκόσμιου Ἑβραϊσμοῦ καί ἀκόμη παλαιότερα, τήν ἐποχὴ τῶν προκατόχων μου Παύλου ΣΤ', Ἰωάννη ΚΓ' καί Πίου ΙΒ'.

Γνωρίζω ἐπίσης πολύ καλῶς ὅτι ὁ Ἀρχираββίνος, τῆ νύχτα πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Πάπα Ἰωάννη ΚΓ' δέν δίστασε νά πάει στήν πλατεία τοῦ Ἁγ. Πέτρου καί ὑπὸ τῆ συνοδεία Ἑβραίων πιστῶν, συνενώθηκε μέ τό πλῆθος Καθολικῶν καί ἄλλων Χριστιανῶν γιά νά προσευχηθεῖ καί νά συμμετάσχει στήν ὀλονυκτία, καθιστάμενος, οὕτως εἰπεῖν, σιωπηρῶς μὲν ἀλλά ἐνσεινηδῆτως, μάρτυρας τῆς μεγάλης ψυχῆς τοῦ Ποντίφηκα ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἦταν ἀνοικτός πρὸς ὄλους τούς ἀνθρώπους, χωρίς διάκριση,

«Είστε οι πρεσβύτεροι αδελφοί μας»

καί ιδιαίτερα προς τούς Έβραίους αδελφούς.

Η κληρονομία που έπιθυμώ τώρα να συνεχίσω είναι ακριβώς εκείνη του Πάπα Ίωάννη, ο οποίος όταν κάποτε πέρασε από εδώ — όπως ο Άρχιραββίνος μόλις πρό ολίγον υπενθύμισε — σταμάτησε τό αυτοκίνητο για να εulογήσει τό πλήθος των Έβραίων που έξήρχοντο από αυτόν ακριβώς τό ναό. Καί έπιθυμώ να συνεχίσω τήν κληρονομία αυτήν ακριβώς τή στιγμή που βρίσκομαι, όχι άπλωξ έξω, αλλά, χάρις στήν ευγενή σας φιλοξενία, έντός τής Συναγωγής τής Ρώμης.

Η συνάθροιση αυτή κλείνει, κατά κάποιον τρόπο, μία μακρά περίοδο μετά τόν Πάπα Ίωάννη ΚΓ΄ και τή Β΄ Σύνοδο του Βατικανού, τήν όποία πρέπει άκατάπαυστα να συλλογιζόμαστε και να άντλούμε άπ' αυτή τά κατάλληλα διδάγματα. Βέβαια, δέν μπορούμε ούτε και έπιτρέπεται να ξεχάσουμε ότι οι ιστορικές συνθήκες του παρελθόντος ύπήρξαν πολύ διαφορετικές από εκείνες που, έπειτα από έπίπονες προσπάθειες αιώνων, ώρίμασαν.

Η γενική άποδοχή ενός νομότυπου πλουραλισμού σέ κοινωνικό, άστικό και θρησκευτικό επίπεδο, έδραιώθηκε μέ μεγάλες δυσκολίες.

Έν πάση περιπτώσει, ή θεώρησις των μακραίωνων πολιτιστικών συνθηκών, δέν πρέπει να μάς παρεμποδίσει να αναγνωρίσουμε ότι οι ένέργειες άσκήσεως διακρίσεων, άδικου περιορισμού τής θρησκευτικής έλευθερίας, καταπίεσεων, όπως επίσης σέ επίπεδο άστικών έλευθεριών άναφορικά μέ τούς Έβραίους, ύπήρξαν, κατά άντικειμενική κρίση, έκδηλώσεις βαθύτατα άπαράδεκτες. Η Έκκλησία, για άλλη μία φορά μέσω έμου, «καταδικάζει τά μίσθ, τούς διωγμούς και τίς έκφράσεις άντισημιτισμού που άπευθύνθηκαν όποτεδήποτε και από οιονδήποτε κατά των Έβραίων», σύμφωνα μέ τά λόγια τής πολύ γνωστής διακηρύξεως «Nostra Aetate». Έπαναλαμβάνω, «άπό οιονδήποτε».

Έπιθυμώ για άλλη μία φορά να έκφράσω τόν άποτροπισμό για τή γενοκτονία που έπιβλήθηκε κατά του έβραϊκού λαού στή διάρκεια του τελευταίου πολέμου, και ή όποία όδηγήσε στό Όλοκαύτωμα έκατομμυρίων άθών θυμάτων.

Όταν έπισκέφθηκα στίς 7 Ιουνίου 1979 τό στρατόπεδο συγκεντρώσεως στό Άουσβιτς και προσευχήθηκα για τά άπειράριθμα θύματα από διάφορες χώρες, στάθηκα ιδιαίτερα μπροστά από τήν άναμνηστική πλάκα μέ τήν έβραϊκή έπιγραφή, έκδηλώνοντας έτσι τά συναισθήματα τής καρδιάς μου: «Η έπιγραφή αυτή ξυπνά τή μνήμη του λαού, οι γιοί και οι θυγατέρες του όποιου καταδικάστηκαν σέ μαζική έξόντωση. Ό λαός αυτός ξεκινάει από τόν Άβραάμ, ό όποιος κατά τήν πίστη μας, όπως διατυπώθηκε από τόν Παύλο από τήν Ταρσό, είναι πατέρας μας. Αυτός ακριβώς ό λαός που παρέλαβε από τόν Θεό τήν έντολή «ού φονεύσεις», είχε τήν τρομερή έμπερία του τί σημαίνει έξόντωση. Σέ κανέναν δέν έπιτρέπεται να προσπεράσει μέ άδιαφορία αυτή τήν έπιγραφή».

Η Έβραϊκή Κοινότητα Ρώμης πλήρωσε, επίσης, ύψηλό τίμημα αίματος.

‘Η Έκκλησία παρείχε καταφύγιο

Υπήρξε, πράγματι, μία σημαντική χειρονομία τό γεγονός ότι, κατά τά σκοτεινά εκείνα έτη του φυλετικού διωγμού, οι πύλες των έκκλησιών μας, του Σεμιναρίου τής Ρώμης, κτιρίων που άνήκαν στήν Άγία Έ-

δρα και τήν ίδια τήν πόλη του Βατικανού ήταν όρθάνοιχτες για τήν προσφορά καταφυγίου και άσφαλείας σέ πολλούς Έβραίους τής Ρώμης που κυνηγόντουσαν από τούς διώκτες τους.

Η σημερινή έπίσκεψη άποβλέπει να κάνει μία σημαντική συνεισφορά για τήν παγίωση των καλών σχέσεων άνάμεσα στίς δύο κοινότητές μας, μιμούμενοι τό παράδειγμα τώσων πολλών άνδρών και γυναικών που εργάσθηκαν και εργάζονται άκόμη σήμερα και στίς δύο πλευρές, για τήν ύπερπήδηση παλαιών προκαταλήψεων και τή διασφάλιση μίας άκόμη ευρύτερης και πληρέστερης άναγνωρίσεως του «δεσμού» εκείνου και τής «κοινής εκείνης πατρογονικής πνευματικής κληρονομίας» που ύφίσταται μεταξύ Έβραίων και Χριστιανών.

Αυτή είναι ή έλπίδα που έκφράζεται στήν τέταρτη παράγραφο τής Συνοδικής Διακηρύξεως «Nostra Aetate», που μόλις προανέφερα, επί των σχέσεων τής Έκκλησίας μέ τίς μη χριστιανικές θρησκείες. Η άποφασιστική καμπή στίς σχέσεις μεταξύ Καθολικής Έκκλησίας και Ιουδαϊσμού, ως και μέ μεμονωμένους Έβραίους, έπληθε χάρις σ' αυτή τή συνοπτική αλλά ουσιαστική παράγραφο.

Είμαστε όλοι ένήμεροι ότι, μεταξύ του πλούτου που έμπεριέχεται στήν αριθ. 4 παράγραφο τής «Nostra Aetate», τρία σημεία είναι ιδιαίτερα επίκαιρα. Θα έπιθυμούσα να τά ύπογραμμίσω εδώ, ενώπιόν σας, κάτω άπ' αυτές τίς μοναδικές, πράγματι, συνθήκες.

‘Ο δεσμός μέ τόν Ιουδαϊσμό

Τό πρώτο είναι ότι ή Έκκλησία του Χριστού άνακαλύπτει τόν «δεσμό» τής μέ τόν Ιουδαϊσμό διά τής «διερευνήσεως του δικού της μυστηρίου». Η Έβραϊκή θρησκεία δέν είναι «ξένη» για μάς, αλλά, κατά κάποιον τρόπο είναι «ουσιαστική» για τή θρησκεία μας. Μέ τόν Ιουδαϊσμό, συνεπώς, έχουμε μία σχέση, όμοια τής όποιας δέν έχουμε μέ καμιά άλλη θρησκεία. Είστε οι πολυαγαπημένοι μας αδελφοί και, κατά κάποιον τρόπο, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι είστε οι πρεσβύτεροι αδελφοί μας.

Τό δεύτερο σημείο που παρατηρείται από τή Σύνοδο είναι ότι πάς καμιά προγονική ή συλλογική ευθύνη δέν δύναται να άποδοθεί στους Έβραίους σάν λαό για «ό,τι συνέβη κατά τά πάθη του Χριστού». Ούτε άδιάκριτα προς τούς Έβραίους τής εποχής εκείνης, ούτε προς εκείνους που έζησαν μετά ή προς εκείνους τής σημερινής περιόδου. Για τούτο, κάθε προβαλλόμενη θεολογική δικαιολογία για μέτρα άσκήσεως διακρίσεων ή, άκόμη χειρότερα, για πράξεις διωγμών, είναι άνυπόστατη. Ό Κύριος θα κρίνει τόν καθένα «σύμφωνα μέ τά έργα του», τόσο τούς Έβραίους όσο και τούς Χριστιανούς.

Τό τρίτο σημείο που έπιθυμώ να τονίσω στή διακήρυξη τής Συνόδου είναι άπόρροια του δευτέρου. Έχοντας έπίγνωση τής ταυτότητας τής Έκκλησίας μας, δέν είναι νόμιμος ό ισχυρισμός ότι οι Έβραίοι έχουν «άποκηρυχθεί ή καταρασθεί», ως αυτό να διδάσκεται ή να μπορεί να έξαχθεί από τίς ιερές γραφές τής Παλαιάς ή τής Καινής Διαθήκης. Πράγματι, ή Σύνοδος έχει ήδη έκφρασθεί μέσα από τό ίδιο τό κείμενο τής «Nostra Aetate», όπως έπίσης μέσω του δογματικού καταστατικού Lumen Gentium, άναφερόμενο στήν προς Ρωμαίους Έπιστολή του Άγίου Παύλου ότι, είναι αγαπητοί από τόν Θεό, ό όποιος τούς κάλεσε διά άμετάκλητης προσκλήσεως.

«Εἶσθε οἱ πρεσβύτεροι ἀδελφοί μας»

Πάνω σ' αυτές τῆς πεποιθήσεις ἐδράζονται οἱ σημερινές σχέσεις μας. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτῆς τῆς ἐπισκέψεώς μου στὴ συναγωγή σας, ἐπιθυμῶ νὰ τῆς ἐπαναβεβαιώσω καὶ νὰ διακηρύξω τὴν παντοτινὴ ἀξία τους.

Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια πού πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὴν ἐπίσκεψή μου πρὸς ἐσᾶς, τοὺς Ἑβραίους τῆς Ρώμης.

Δὲν εἶναι, βέβαια, ἐξαιτίας τῆς ὑπερπηδήσεως τῶν διαφορῶν ἀνάμεσά μας, πού ἤλθα ἀνάμεσά σας. Γνωρίζουμε καλῶς ὅτι αὐτὸ δὲν συμβαίνει.

Πρῶτα ἀπ' ὅλα κάθε μιά ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς μας, ἔχοντας πλήρη ἐπίγνωση τῶν πολλαπλῶν δεσμῶν πού τῆς ἐνώνουν καί, πρωτίστως, τοῦ «δεσμοῦ» ἐκείνου περὶ τοῦ ὁποῖου μίλησε ἡ Σύνοδος, ἐπιθυμῶ νὰ ἀναγνωρισθεῖ καὶ νὰ γίνῃ σεβαστὴ ὑπὸ τὴν ἰδιαίτερη ταυτότητά της, πέρα ἀπὸ κάθε συγκεκρισμὸ καὶ ὁποιαδήποτε ἀσαφὴ οἰκειοποίηση.

Ἅ ὁ δρόμος βρίσκεται ἀκόμη στὴν ἀρχή

Επιπλέον, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ εἰπωθεῖ: ὁ δρόμος πού ξεκινήσαμε βρίσκεται ἀκόμη στό ἀρχικό του στάδιο καί, συνεπῶς, θά ἀπαιτηθεῖ σημαντικὸς χρόνος, παρά τῆς μεγάλῆς προσπάθειες πού ἤδη κατεβλήθησαν ἀπὸ ἀμφότερες τῆς πλευρῆς, γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση κάθε μορφῆς προκαταλήψεων, ἀκόμη καὶ ὑστερόβουλων, γιὰ τὴν ἀποκατάσταση κάθε μορφῆς αὐτοέκφρασης καί, συνεπῶς, νὰ παρουσιάσουμε στοὺς ἐαυτούς μας καὶ πρὸς ἄλλους, τὸ ἀληθινὸ πρόσωπο τῶν Ἑβραίων καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ὅπως, ἐπίσης, τῶν Χριστιανῶν καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, σὲ κάθε ἐπίπεδο παρουσιά-

σεως, διδασκαλίας καὶ ἐπικοινωνίας.

Ἄναφορικά μὲ αὐτὸ, ἐπιθυμῶ νὰ ἐπενθυμίσω στοὺς ἀδελφούς καὶ τῆς ἀδελφές μου τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως καὶ τοὺς διαβιούντες στὴ Ρώμη, ὅτι οἱ κατεθυντῆριες ὁδηγίες γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς Συνοδικῆς ἀποφάσεως σ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν τομέα εἶναι στὴ διάθεση καθενός, σὲ δύο ἐγγράφα πού ἐκδόθηκαν ἀντιστοιχῶς τὸ 1974 καὶ τὸ 1985 ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ τῆς Ἁγίας Ἐδρας ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν σχέσεων μὲ τὸν Ἰουδαϊσμὸ. Εἶναι ζήτημα προσεκτικῆς μελέτης, ἐμβάθυνσης στὶς διδασκαλίες τους καὶ πρακτικῆς ἐφαρμογῆς.

Παραμένουν, ἴσως, ἀνάμεσά μας προβλήματα πού ἀνάγονται στό ἐπίπεδο πρακτικῆς καὶ πού ἀναμένουν τὴν ἐπίλυσή τους στό ἐπίπεδο τῶν ἀδελφικῶν μας σχέσεων. Αὐτὰ εἶναι ἀπόρροια ἀμοιβαίων παρανοήσεων αἰώνων, ὡς καὶ διαφορετικῶν θέσεων καὶ ἀπόψεων, πού δὲν ἐπιλύονται εὐκόλα, πάνω σὲ πολυσύνθετα καὶ σπουδαῖα ζήτηματα.

Ἅ Ἰησοῦς - Τέκνο τοῦ Λαοῦ σας

Ολοι γνωρίζουν ὅτι ἡ οὐσιαστικὴ διαφορὰ, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὑπῆρξε ἡ προσήλωσις ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς Καθολικούς στό πρόσωπο καὶ τῆ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆ Ναζαρέτ, τέκνο τοῦ λαοῦ σας, ἐκ τοῦ ὁποῖου γεννήθηκαν ἐπίσης ἡ παρθένος Μαρία, οἱ Ἀπόστολοι, πού ὑπῆρξαν τὸ «θεμέλιο καὶ οἱ στυλοβάτες τῆς Ἐκκλησίας» καὶ τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητος. Ἄλλὰ ἡ προσήλωσις αὐτὴ ἀφορᾶ τὸν χῶρο τῆς πίστεως, δηλαδή, στὴν ἐλεύθερη ἀνύψωση τοῦ νοῦ

καὶ τῆς καρδιάς ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ πνεύματος καὶ ποτέ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει ἀντικείμενο ἐξωτερικῆς πίεσεως ὑπὸ ὁποιαδήποτε ἔννοια. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὴν ἐπιθυμῶμε τὴν ἐμβάθυνση τοῦ διαλόγου, μὲ πνεῦμα νομιμοφροσύνης καὶ φιλίας, μὲ ἀλληλοσεβασμὸ τῶν ἐσώτατων πεποιθήσεων, λαμβάνοντας ὡς θεμελιώδη βάση τὰ στοιχεῖα τῆς Ἀποκαλύψεως πού ἔχουμε κοινά, ὡς μιά «σπουδαῖα πνευματικὴ πατρογονικὴ κληρονομιά».

Πρέπει νὰ εἰπωθεῖ, συνεπῶς, ὅτι οἱ ὁδοὶ πού διανοίχθηκαν γιὰ τὴ συνεργασία μας, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς κοινῆς μας κληρονομίας πού ἀντλείται ἀπὸ τὸ νόμο καὶ τοὺς προφήτες εἶναι ποικίλες καὶ σπουδαῖες. Ἐπιθυμοῦμε νὰ μνημονεύσουμε πρῶτα ἀπὸ ὅλα μιά συνεργασία ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ζωῆς του, ἀπὸ τῆς συλλήψεως καὶ μέχρι τοῦ φυσικοῦ θανάτου του, τῶν δικαιωμάτων του, τὴν ἐξελίξή του μέσα σὲ μιά κοινωνία πού δὲν θά εἶναι ἐχθρική, ἀλλὰ φι-

Ἅ Ἀρχιεπίσκοπος Ε. Τσάφ ὑποδέχεται τὸν Πάπα Ἰωάννη - Παῦλο Β'

«Εἶθε οἱ πρεσβύτεροι ἀδελφοί μας»

λική καί εὐνοϊκή, ὅπου θά βασιλεύει ἡ δικαιοσύνη καί ὁ-
που στό ἔθνος αὐτό, στίς διάφορες ἀνά τήν ὑψηλό ἠπει-
ρους θά κυβερνᾷ ἡ εἰρήνη, τό σαλῶμ τό προσδοκώμενο
ἀπό τούς νομοθέτες, τούς προφήτες καί τούς σοφούς
ἀνδρες τοῦ Ἰσραήλ.

Γενικότερα, ὑπάρχει τό πρόβλημα τῆς ἠθικῆς, ὁ μεγά-
λος τομέας τῆς ἀτομικῆς καί τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς. Εἴ-
μαστε ὅλοι ἐνήμεροι πόσο ὀξεία εἶναι ἡ κρίσις στό ση-
μεῖο αὐτό τήν ἐποχή πού ζοῦμε. Σέ μιά κοινωνία πού συ-
χνά χάνεται στόν ἀγνωστικισμό καί τόν ἀτομικισμό καί
πού πάσχει ἀπό τίς πικρές συνέπειες τοῦ ἀτομισμού καί
τῆς βίας, Ἑβραῖοι καί Χριστιανοί εἶναι οἱ θεματοφύλακες
καί οἱ μάρτυρες τῆς ἠθικῆς πού σημαδεύεται ἀπό τίς Δέ-
κα Ἐντολές, στήν τήρηση τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος ἀνα-
καλύπτει τήν ἀλήθεια καί τήν ἐλευθερία. Ἡ προαγωγή
μιάς κοινῆς περισυλλογῆς καί συνεργασίας ἐπὶ αὐτοῦ
τοῦ σημείου, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπό τά σπουδαῖα καθήκοντα
τῆς στιγμῆς.

Τέλος, ἐπιθυμῶ νά ἀπευθύνω μιά σκέψη πρὸς τήν πό-
λη αὐτὴ ὅπου συζοῦν ἡ Καθολικὴ Κοινότητα μέ τόν Ἐπί-
σκοπό της καί ἡ Ἑβραϊκὴ Κοινότητα μέ τίς ἀρχές της καί
τόν Ἀρχιεπίσκοπο της.

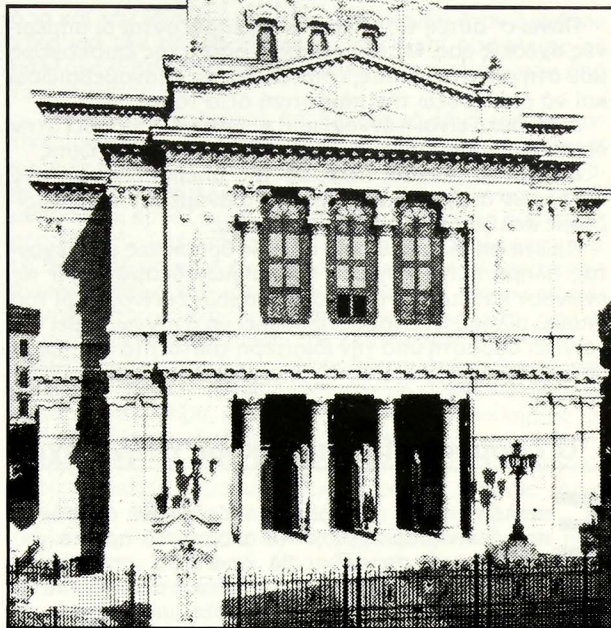
Ἄς μὴν ἀποτελέσει αὐτό μιά ἀπλή «συνύπαρξη», ἓνα
εἶδος ἀντιπαράθεσης, διακοπτόμενη ἀπό περιορισμέ-
νες καί περιοδικές συναντήσεις, ἀλλά ἄς ἀναζωογονη-
θεῖ ἀπό ἀδελφικὴ ἀγάπη.

Τὰ προβλήματα τῆς Ρώμης εἶναι πολλά. Τό γνωρίζετε
τοῦτο καλῶς. Καθένας μας, ὑπὸ τό πρίσμα τῆς εὐλογη-
μένης κληρονομίας στήν ὁποία ἀναφέρθηκα παραπάνω,
εἶναι ἐνήμερος τῆς ὑποχρέωσης γιά νά ἐργασθούμε ἀ-
πό κοινού, τουλάχιστον μέχρι ἑνὸς ἐπιπέδου, γιά τήν ἐ-
πίλυσή τους. Ἄς ἀναζητήσουμε, κατὰ τό δυνατό, νά
πράξουμε τοῦτο ἀπό κοινού. Ἀπὸ αὐτὴ τήν ἐπίσκεψή
μου καί ἀπὸ τήν ἁρμονία καί τὴ γαλήνη πού ἔχουμε ἐπι-
τύχει, ἄς ἀναπληρώσουμε μιά καινούργια, ὑγιῆς πηγή, ὅπως
ὁ ποταμὸς πού ὁ Ἰεζεκιήλ εἶδε νά ἀναβλύζει ἀπὸ τήν ἀ-
νατολικὴ πύλη τοῦ Ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ, πού θά συμ-
βάλλει στήν ἀποθεραπεία τῶν πληγῶν ἀπὸ τίς ὁποῖες ὑ-
ποφέρει ἡ Ρώμη.

Πράττοντας ἔτσι, τολμῶ νά πῶ, θά παραμείνει καθέ-
νας μας πιστός πρὸς τά ἱερότερα πιστεύω του καί σέ ἐ-
κείνα πού βαθύτατα μᾶς ἐνώνουν καί μᾶς συνάθροισαν
ἐδῶ: πίστις στόν ἓνα Θεό, ὁ ὁποῖος «ἀγαπᾷ τούς ξένους»
καί «ἀσκεῖ δικαιοσύνη ὑπὲρ ὀρφανῶν καί σοφῶν» καί, ἐ-
πιτάσσει καί ἐμᾶς νά ἀγαπᾶμε καί νά βοηθᾶμε αὐτούς.
Οἱ Χριστιανοί διδασχῆκαμε τὴν ἐπιθυμία αὐτὴ τοῦ Κυ-
ρίου ἀπὸ τήν Τορά, τήν ὁποία σεῖς σεβόσατε, καί ἀπὸ
τόν Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνήγαγε τήν ἀπὸ τήν Τορά ὑπαγο-
ρευμένη ἀγάπη στίς ἀκρότατες συνέπειές της.

Τό Ἑβραϊκὸ Μουσεῖο τῆς Ἑλλάδος

Τό Ἑβραϊκὸ Μουσεῖο τῆς Ἑλλάδος — Λεωφ.
Βασιλίσσης Ἀμαλίας 36 - τηλ.: 32.31.577 — εἶναι
ἀνοικτὸ γιά τό κοινὸ κάθε μέρα ἀπὸ τίς 9 π.μ. μέ-
χρι τίς 1 μ.μ. ἐκτός Σαββάτου.

Ἐξωτερικὴ ἄποψις τῆς Κεντρικῆς Συναγωγῆς τῆς Ρώμης, τὴν
ὁποία ἐπισκέφθηκε ὁ Πάπας Ἰωάννης - Παῦλος Β΄.

Νεοανακαλυφθεῖσα ἀδελφότητα

Αὐτό πού ἀπομένει σέ μένα τώρα εἶναι, ὅπως καί
στήν ἀρχὴ τῆς ὁμιλίας μου, νά στρέψω τούς ὀ-
φθαλμούς καί τόν νοῦ μου πρὸς τόν Κύριο, νά τόν
εὐχαριστήσω καί νά τόν ὑμνήσω γιά αὐτὴ τὴ χαρμόσυνη
συνάντησι καί γιά τά ἀγαθὰ πού ἤδη ἀπορρέουν ἐξ αὐ-
τῆς, γιά τὴν νεοανακαλυφθεῖσα ἀδελφότητα καί γιά τὴ
νέα καί βαθύτερη κατανόηση ἀνάμεσά μας ἐδῶ στὴ Ρώ-
μη καί μεταξὺ Ἑκκλησίας καί τοῦ ἀπανταχοῦ Ἰουδαί-
σμοῦ, σέ κάθε χώρα, πρὸς ὄφελος ὅλων.

Ἐπιθυμῶ, συναιπῶς, νά πῶ μαζί μέ τόν Ψαλμωδῶ, στήν
πρωτότυπη γλῶσσα του, πού ἐπίσης ἀποτελεῖ καί δικὴ
οὗσα κληρονομιά:

Οντοῦ λα - Αδοναΐ κί τόβ
Κι λεολάμ χασσντό
Γιομάρ νά Γισραέλ
Κί λεολάμ χασσντό
Γιομεροῦ νά γιρέ Αδοναΐ
Κί λεολάμ χασσντό.

*

Εὐχαριστεῖτε τόν Κύριον διότι εἶναι ἀγαθός
Διότι αἰώνια εἶναι ἡ ἀγάπη του

Ἄς εἶπὴ παρακαλῶ ὁ Ἰσραήλ

«Ὅτι αἰώνια εἶναι ἡ ἀγάπη του»

Ἄς εἶπουν παρακαλῶ οἱ φοβούμενοι τόν Κύριον

«Ὅτι αἰώνια εἶναι ἡ ἀγάπη του».

Ἄμην

ΣΚΟΠΟΪ καί στόχοι του Παγκόσμιου Έβραϊκού Συνεδρίου

ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΙΔΡΥΤΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΕΒΡΑΪΚΟΥ
ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΣΤΗΝ ΓΕΝΕΥΗ ΤΟ 1936

Ένότητα παρά τή διασκόρπιση

Κατά τήν πενήτηκοστή επέτειο από τής ιδρύσεώς του τό Παγκόσμιο Έβραϊκό Συνέδριο μπορεί μέ υπερφάνεια νά υποστηρίξει ότι αποτελεί τόν πλέον αντιπροσωπευτικό διεθνή οργανισμό. Στούς κόλπους του άγκαλιάζει 66 κοινότητες - κράτη, 26 συνεργαζόμενες διεθνείς οργανώσεις και συνδέεται καταστατικά μέ τήν Παγκόσμια Σιωνιστική Όργάνωση και τή Διεθνή Μπενέ Μπερίθ.

Οί σκοποί του Παγκοσμίου Έβραϊκού Συνεδρίου προσδιορίσθηκαν άρχικά τό 1932 από τόν δρ. **Να-**

χούμ Γκόλντμαν:

«Η δημιουργία μιās μονίμου διευθύνσεως του έβραϊκού λαού. Στο μέσον τής κατακερμάτιστης και προσωποποιημένης Έβραϊκής ζωής και τής Έβραϊκής κοινότητας, ή έγκαθίδρυση μιās πραγματικά νομότυπης και συλλογικής εκπροσωπήσεως του Έβραϊσμού, δικαιουμένης νά όμιλεί έξ όνόματος τών 16 εκατομμυρίων Έβραίων πρός τά έθνη και τίς κυβερνήσεις του κόσμου, ως και πρός τούς ίδιους τούς Έβραίους».

Η άπαραίτητη άλληλεγγύη και ένότητα του έβραϊκού λαού παρά τήν ανά τήν ύψηλιο διασκόρπιση διά μέσου τών αιώνων, διασφάλισε πάντα τήν επιβίωσή του. Συχνά, όταν κάποια έβραϊκή κοινότητα σέ μία χώρα αντιμετώπιζε δεινά και ταλαιπωρίες, κάποια άλλη κοινότητα από άλλη χώρα θά προσπαθοῦσε νά προστρέξει σέ βοήθειά της. Τό χρονικό του έβραϊκού λαού γιά άλληλοβοήθεια, άμοιβαίο ενδιαφέρον και άλληλοσυμπαράσταση είναι, πιθανόν, άπαραμίλλο.

Ό τερματισμός, όμως, του α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ανέδειξε πολλά καινούργια κράτη και έπέφερε σημαντικές διαφοροποιήσεις στούς χάρτες τής Ευρώπης και τής Μέσης Άνατολής. Τά συμφέροντα τών έβραϊκών κοινοτήτων δέν ήταν δυνατό νά προστατευθοῦν μέσω τών «σταντλανίμ», τής καλοπροαίρετης παρεμβάσεως αυτοδιορισμένων έπιφανών Ίουδαίων ένώπιον τών διαφόρων ήγετών. Οί Έβραϊκές κοινότητες αντιμετώπισαν ποικίλες επικίνδυνες καταστάσεις. Κατέστη δέ σαφές ότι γιά τήν επιβίωση και τήν υπεράσπιση τών Έβραϊκών δικαιωμάτων, άπαιτείτο οργανωμένη και συλλογική δράση.

Ή πρώτη προσπάθεια εκπροσωπήσεως τών Έβραϊ-

κών διεκδικήσεων υπό ένοποιημένη μορφή έγινε τό 1918 μέ τήν ίδρυση τής Comité des Délégations Juives (Έπιτροπής Έβραϊκών Άντιπροσωπειών), προδρόμου του Π.Ε.Σ. Ό γενικός γραμματέας και μετέπειτα πρόεδρος αυτής δρ. Λέο Μότζκιν, έπεισε τήν Παγκόσμια Σιωνιστική Όργάνωση, πού ήταν άπασχολημένη μέ τή θεμελίωση μιās μελλοντικής Έβραϊκής Έθνικής Έστίας, νά συγκατατεθει στήν έκλογή ένός δημοκρατικού και ανεξάρτητου σώματος πού θά έπιλαμβάνετο γιά τήν επίλυση τών πολιτιστικών, πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων στή Διασπορά. Έτσι, στό 19ο Σιωνιστικό Συνέδριο κάλεσε τούς Σιωνιστές και τίς διάφορες σιωνιστικές ομάδες νά συμμετάσχουν στο έκκολαπτόμενο Παγκόσμιο Έβραϊκό Συνέδριο.

Οί βάσεις γιά τό ξεκίνημα τέθηκαν σέ κίνηση.

Τόν Δεκέμβριο 1918 τό Άμερικανικό Έβραϊκό Συνέδριο, υπό τήν ήγεσία τών: Στέφαν Βάις, Λούις Μπραντέις και Τζούλιαν Μάκ, άποφάσισε όπως:

«Άμέσως μετά τήν έγκαθίδρυση τής ειρήνης... θά δώσει έντολή στήν εύρωπαϊκή αντιπροσωπεία του νά πάρει όλα τά άπαραίτητα μέτρα γιά τή σύγκληση ένός Παγκοσμίου Έβραϊκού Συνεδρίου».

Σκοποί και στόχοι του Π.Ε.Σ.

Ο Λέο Μότζκιν

Προπαρασκευαστικά βήματα

Το 1927 συνήλθαν στη Ζυρίχη 65 ήγετικές εβραϊκές προσωπικότητες από 13 χώρες, εκπροσωπώντας 43 οργανώσεις και οργανισμούς, για τη δημιουργία ενός συντονιστικού πλαισίου που θα ενεργοποιείτο για την υπεράσπιση των Έβραϊκών δικαιωμάτων, όσας κι ανέκυπτε ανάγκη.

Μετά το 17ο Σιωνιστικό Συνέδριο το 1931, έπειτα από πρόταση του Αμερικανικού Έβραϊκού Συνεδρίου, διορίστηκε μία προσωρινή επιτροπή υπό την προεδρία του δρ. Στέφαν Βάις για την κινητοποίηση μιάς οργανωμένης Έβραϊκής αλληλεγγύης κατά της ναζιστικής άπειλης και των πολλαπλασιαζομένων φυλετικών και θρησκευτικών διακρίσεων στην Ευρώπη.

Τό 1932 διοργανώθηκε στη Γενεύη από τον δρ. Ναχούμ Γκόλντμαν Προπαρασκευαστική Διάσκεψη, με τη συμμετοχή 94 εκπροσώπων από 17 χώρες. Ένας αριθμός εθνικών Έβραϊκών οργανισμών, όπως οι: American Jewish Committee (Αμερικανική Έβραϊκή Επιτροπή), Alliance Israélite Universelle (Διεθνής Ισραηλιτική Συμμαχία), Board of Deputies of British Jews (ΚΙΣ Βρετανίας), Central - Verein Deutscher Staatsbuerger Juedischen Glaubens (Κεντρικό - Ισραηλιτικό Συμβούλιο Γερμανίας), άρνήθηκαν να συμμετάσχουν προκαλώντας τον δρ. Βάις να απευθύνει έκκληση για «**τό δικαίωμα μιάς ανοικτής και ελεύθερης συνδιάσκεψης και της πλήρους δημοσίας συζητήσεως των εβραϊκών προβλημάτων και στόχων**». Ο Τζόσεφ Σπρίνζακ διακήρυξε εξ ονόματος της «**Βάαντ Λεουμί**» (Εθνικής Διοικήσεως) ότι η Παλαιστίνη πρέπει να συμμετάσχει στο Π.Ε.Σ. «**καθότι έχει ανάγκη μιάς ισχυρής και αποτελεσματικής Έβραϊκής κοινότητας στη Διασπορά, ή δέ Διασπορά έχει ανάγκη ενός ισχυρού Έβραϊκού κέντρου στην Παλαιστίνη**».

Κατά την περίοδο της β' Προπαρασκευαστικής Διασκέψεως στη Γενεύη, τον Σεπτέμβριο 1933, οι ναζί ήταν ήδη στην αρχή στη Γερμανία. Ο θάνατος του Λέο Μότζκιν τον Νοέμβριο 1933, (τόν όποιο διαδέχθηκε ο δρ. Γκόλντμαν), έπεσκίασε τις εργασίες της γ' Προπαρασκευαστικής Διασκέψεως που έλαβε χώρα και πάλι στη Γενεύη τον Απρίλιο 1934. Αυτή τη φορά παρέστησαν εκπρόσωποι από 20 χώρες, όλα τα σιωνιστικά κόμματα και μία επιβλητική αντιπροσωπεία από την Παλαιστίνη. Ύψιστη πρωτεριάριότητα στη σκέψη όλων ήταν η κατάσταση στη Γερμανία. Τό γεγονός αυτό ύποχρεωσε τον δρ. Βάις να κατακρίνει την έλλειψη Έβραϊκής ενότητας και ετοιμότητας:

«Σάν λαός δέν έχουμε ακόμη συλλάβει τό συναίσθημα της συλλογικής ύπευθυνότητας και καθήκοντος, σέ μία στιγμή ύψιστης δοκιμασίας... Τή στιγμή αυτή ή αὐταπάτη ίσοδυναμεί μέ αυτοαναισθησία... Κάθε σχέδιο και κάθε στόχος που σχετίζεται μέ την άμεση παροχή βοήθειας, προβληματίζει τή σφροσύνη και προκαλεί τήν αυτοκαταφρόνηση εκείνων που θέλουν νά θεωρούνται σοφοί. Ακόμη, κατεβλήθησαν προσπάθειες για τήν άποσιώπηση (μη Έβραϊκών) διαμαρτυριών».

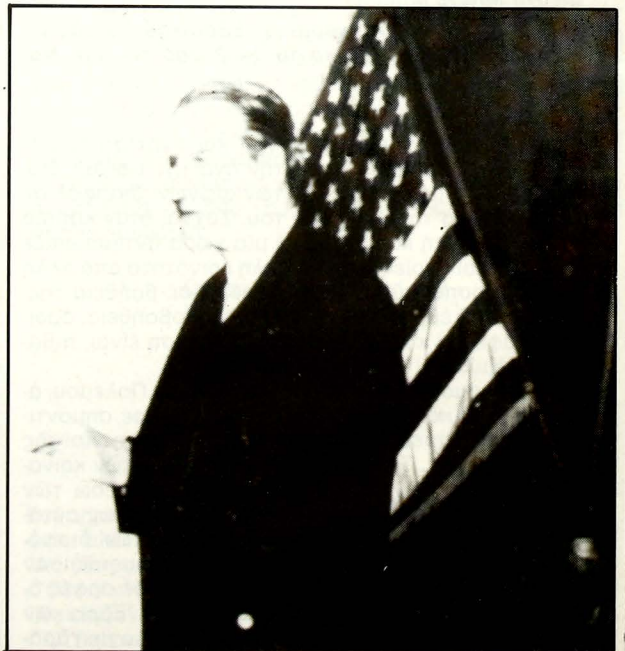
Παρ' όλα τά εμπόδια, αποφασίσθηκε ή σύγκληση ενός Συνεδρίου, οί κύριοι οργανωτικοί στόχοι του όποίου ήταν:

1. Ένα μόνιμο, δημοκρατικά εκλεγμένο σώμα, εκπροσωπών τούς ανά τόν κόσμο Έβραίους που επιθυμούν νά αποτελέσουν τμήμα αὐτοῦ.

2. Νά υπερασπίζεται, εξ ονόματος όλου του Έβραϊσμοῦ, τά κοινά αὐτοῦ συμφέροντα.

3. Κατ' οὐδένα τρόπο δέν θά ἀναμειχθεῖ στήν πολιτική και τή ζωή τών μεμονωμένων εβραϊκών κοινοτήτων.

4. Καμιά ἐνέργεια δέν θά ἀναληφθεῖ ὑπέρ τών Έβραίων οίσαδῆποτε χώρας, προτοῦ ἐνημερώσουν αὐ-

Ο Ραββίνος δρ. Στέφαν Βάις, συνιδρυτής και πρώτος πρόεδρος του Π.Ε.Σ.

τούς, (έκτός περιπτώσεων που τοῦτο ἀποδειχθεῖ ἀνέφικτο).

5. Θέματα θρησκευτικῆς φύσεως θά τελοῦν ἐκτός τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Π.Ε.Σ.

Ἡ ἰδρυτικὴ Συνδιάσκεψη συνήλθε στὴ Γενεὺθ τὸν Αὐγούστου 1936. Οἱ 280 ἀντιπρόσωποι, ἐκπροσωποῦντες τοὺς Ἑβραίους 32 χωρῶν, ἐκλέχθησαν μὲ ἀμεση φυσικὴ ψηφοφορία ἀπὸ τῆς ἑβραϊκῆς κοινοτικῆς ἀρχῆς κάθε χώρας. Ἡ ἐπιβλητικὴ κατάστασις τῶν ὀνομάτων τῶν ἀντιπροσώπων περιελάμβανε διακεκριμένους Ἑβραίους ἠγέτες, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων καλύπτουν τῆς σελίδες τῆς σύγχρονης ἑβραϊκῆς ἱστορίας καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους σήμερα πολὺ λίγοι εἶναι στὴ ζωῆ.

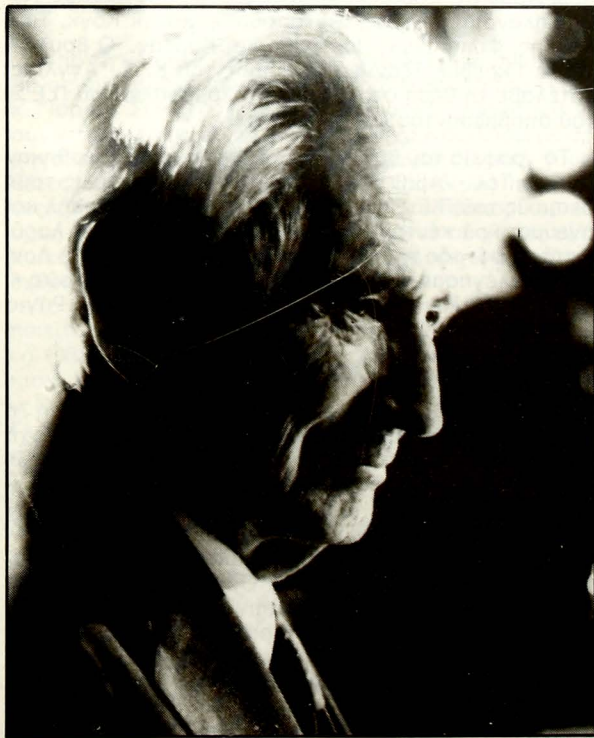
Ὁ δικαστὴς **Τζούλιαν Μάκ** ἐξελέγη ἐπίτιμος πρόεδρος, ὁ δρ. **Στέφαν Βαῖς** πρόεδρος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς, ὁ δρ. **Ναχούμ Γκόλντμαν** πρόεδρος τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς καὶ ὁ **Λούις Λίπσκυ** πρόεδρος τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου.

Ἀποχαιρετώντας τὴ Συνδιάσκεψη ὁ δικαστὴς Μάκ, εἶπε:

«Θέσαμε ἓνα βαθὺ καὶ στερεὸ θεμέλιο... πάνω σ' αὐτὸ τὸ θεμέλιο πρέπει νὰ ἀνεγείρουμε ἓνα οἰκοδόμημα πού θά ἐκπροσωπεῖ ὀλόκληρο τὸν Ἑβραϊσμό, στὸ ὁποῖο, τελικὰ θά συμμετάσχει ὀλόκληρος ὁ Ἑβραϊσμός».

Ἵλοκαῦτωμα καὶ ἀναγέννησις

Μιά ἀποδεκατισμένη ἀλλὰ ἐνωμένη ἀντιπροσωπεία τοῦ Ἑβραϊσμοῦ συνήλθε στὸ Μοντραί τὸν Ἰούλιο 1948 γιὰ τὴ 2η Γενικὴ Συνδιάσκεψη τοῦ Π.Ε.Σ., φέροντες ἀκόμη στὴν καρδιά ἠψέδες τῆς πληγῆς

Ὁ δρ. **Ναχούμ Γκόλντμαν**, συνιδρυτὴς καὶ δεῦτερος πρόεδρος τοῦ Π.Ε.Σ.

τοῦ Ὀλοκαυτώματος, ἀλλὰ ὑπερήφανοι καὶ περιχαρεῖς γιὰ τὴν ἀναγέννησις τοῦ λαοῦ τους στὸ κράτος τοῦ Ἰσραήλ.

Τὸ Συνέδριο διαιρεῖτο ἤδη σὲ τρία τμήματα: στὴν Ἀμερικὴ, τὴν Εὐρώπῃ καὶ τὸ Ἰσραήλ. Παραρτήματα τοῦ Π.Ε.Σ. ἢ ἐπιτροπῆς λειτουργοῦσαν σὲ ἀρκετῆς χώρες (Βρετανία, Κίνα, Γαλλία, Ὀλλανδία, Οὐγγαρία, Ρουμανία καὶ Σουηδία), τὰ κεντρικὰ ἀντιπροσωπευτικὰ ὄργανα τῶν ὁποίων δὲν εἶχαν ἀκόμη προσχωρήσει σ' αὐτό. Ἡ Συνδιάσκεψη ἀριθμοῦσε 233 ἀντιπροσώπους ἀπὸ 33 χώρες καὶ περιελάμβανε τοὺς ἐκπροσώπους τῶν δύο ἄλλων μελῶν ὀργανώσεων. Ἀντιπροσωπείες συμπαραστάσεως παρέστησαν ἀπὸ τὸ Board of Deputies of British Jews τὸ C.R.I.F. Γαλλίας, τὴν Παγκόσμια Ὁμοσπονδία Σεφαραδιτῶν Ἰσραηλιτῶν, τὴ Mosaiska Forsamlingen τῆς Δανίας καὶ τὴ Σουηδία.

Στὸ βραχὺ πεντατῆς διάστημα μέχρι τὴν 3η Γενικὴ Συνδιάσκεψη τῆς Γενεὺθ τὸ 1953, πολλῆς σημαντικῆς ἀλλαγῆς ἔλαβαν χώρα. Οἱ συμμετοχῆς πολλαπλασιάσθησαν σημαντικὰ, ἀλλὰ ἡ ἀπουσία συμμετοχῶν ἀπὸ Βουλγαρία, Κίνα, Τσεχοσλοβακία, Οὐγγαρία, Πολωνία καὶ Γερμανικὴ Λαϊκὴ Δημοκρατία προκάλεσε βαθύτατη λύπη. Ἐκτός τῆς 35μελοῦς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐξελέγη ἓνα πενταμελὲς Γενικὸ Συμβούλιο.

Ἡ 4η Γενικὴ Συνδιάσκεψη πού συνήλθε τὸ 1959 στὸ Κοινοβούλιο τῆς Σουηδίας, ὑπῆρξε μιὰ ἀκόμη μεγαλύτερη συνάθροιση. Συμμετεῖχαν 269 ἀντιπρόσωποι ἀπὸ 41 χώρες, συνεργαζόμενες ὀργανώσεις καὶ παρατηρητῆς. Παρέστησαν ἐπίσης ἐκπρόσωποι τοῦ ΟΗΕ, τῆς Διεθνούς Ὁργανώσεως Ἑργασίας, καὶ 24 κυβερνήσεων. Ἡ μόνῃ ὄμως ἀνατολικοευρωπαϊκὴ κοινότητα πού συμμετεῖχε ἦταν τῆς Πολωνίας, μὲ 4μελῆ ἀντιπροσωπεία παρατηρητῶν.

Μιά πλατεῖα παρουσίασις τῆς ἑβραϊκῆς ἐνότητος

Η τεράστια κεντρικὴ αἴθουσα τοῦ Palais de Congrès τῶν Βρυξελλῶν γέμισε ἀσφυκτικὰ κατὰ τὴν 5η Γενικὴ Συνδιάσκεψη τοῦ 1966. Ἀπὸ τῆς 52 χώρες - μέλη, 45 ἀπέστειλαν ἀντιπροσώπους. Μεταξύ τῶν προσκεκλημένων συμπεριλαμβάνοντο ἐκπρόσωποι ἐκκλησιῶν, τοῦ ΟΗΕ, τῆς Διεθνούς Ὁργανώσεως Ἑργασίας, τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, τῆς ΕΟΚ καὶ 28 κυβερνήσεων.

Κατὰ τὴ Συνδιάσκεψη αὐτὴ υἱοθετήθηκε ἓνα νέο καταστατικὸ καὶ ἀλλάξε ἡ δομὴ τοῦ Π.Ε.Σ. Ἡ Συνδιάσκεψη ἐκτός ἀπὸ τὸν πρόεδρο δρ. Γκόλντμαν, ἐξέλεξε τοὺς ἐπιτίμους ἀντιπροέδρους: τὸν δρ. Ἰσραὴλ Γκόλντστάιν καὶ τὴν μαρκησία τοῦ Reading Εὐᾶ, τοὺς προέδρους τῶν περιφερειακῶν Ἐκτελεστικῶν Ἐπιτροπῶν: Λόρδο Σήφ (Εὐρώπῃ), δρ. Μῶυς Γκόλντμαν (Νότιο Ἀμερικὴ), Καθηγητὴ Ἀριε Ταρτακόβερ (Ἰσραήλ), καὶ τοὺς ἀντιπροέδρους: δρ. Ἀστερ Μάγιερ (Εὐρώπῃ), δρ. Ἰσαάκ Γκόλντενμπέργκ (Ἀργεντινὴ) καὶ δρ. Μῶυς Κάουφμαν (Βραζιλία).

Ἑδραίωσις τοῦ Π.Ε.Σ.

Η 6η Γενικὴ Συνδιάσκεψη τοῦ Π.Ε.Σ. συνήλθε τὸν Φεβρουάριου 1974 στὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ παρέστησαν ἀντιπρόσωποι ἀπὸ 58 χώρες. Συμμετεῖχαν ἐπίσης 24 συνεργαζόμενες ὀργανώσεις, συμπεριλαμβανόμενες

Σκοποί και στόχοι του Π.Ε.Σ.

νομένων 17 εκπροσώπων εβραϊκών νεολαιών. Το British Board of Deputies κατέστη επιτέλους πλήρες μέλος. Το γαλλικό τμήμα του Π.Ε.Σ. εξάλλου συμπεριλάμβανε 25 εβραϊκές οργανώσεις και τὰ περισσότερα από τὰ περιφερειακά διοικητικά συμβούλια (consistories). Τέθηκαν οι βάσεις για μία ειδική συνεργασία ανάμεσα στο Π.Ε.Σ. και τὴν Παγκόσμια Σιωνιστική Ὄργανωση.

Στὴν Ἐκτελεστική ἐκλέχθηκαν οἱ: δρ. Ναχούμ Γκόλντμαν πρόεδρος, δρ. Νισσήμ Γκόν, Ραββίνος δρ. Ἄρθουρ Χέρτζμπεργκ, Σάμ Νόριτς, Ραββίνος δρ. Γιοαχίμ Πρίντζ και Ἐζρα Σαπίρο ἀντιπρόεδροι, Φίλιπ Κλάτσνικ πρόεδρος Διοικητικῆς Συμβουλίου, Λέων Ντούλτσιν πρόεδρος Γενικῆς Συνελεύσεως, Πίνχας Σαπίρ πρόεδρος Παγκοσμίου Σιωνιστικῆς Ὄργανώσεως. Περιφερειακοὶ πρόεδροι οἱ: Ἔντγκαρ Μπρόνφμαν - Βορείου Ἀ-

Ὁ κ. Φίλιπ Κλάτσνικ, τρίτος πρόεδρος τοῦ Π.Ε.Σ.

μερικῆς, Γκρεγκόριο Φαϊγκόν - Λατινικῆς Ἀμερικῆς, Λόρδος Φίσερ - Εὐρώπης, Γιτσακ Κόρν - Ἰσραήλ, Σόλ Καϊνήν - ταμία και δρ. Γκ. Ρήγκνερ - γενικός γραμματέας.

Ὁ δρ. Ναχούμ Γκόλντμαν ἀνακοίνωσε ὅτι δέν προτίθεται νά ὑπηρετήσει ὀλοκλήρη τὴ θητεία του ὡς πρόεδρος.

Τὸν Νοέμβριο 1976, κατὰ τὴ σύνοδο τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου στὴ Γενεύη, τὸ Π.Ε.Σ. ἔορτασε τὴν 40ῃ ἐπέτειο ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του.

Ἔτη μεταβατικῆς περιόδου

Κατὰ τὴν σύνοδο τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1977 στὴν Οὐάσιγκτον ὁ δρ. Γκόλντμαν παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν προεδρία και ἐξελέγει διὰ βοῆς στοῦ ἀξίωμα τοῦ ἰδρυτοῦ προέδρου, ἀξίωμα πού δημιουργήθηκε ειδι-

κῶς πρὸς τιμὴν του. Παρουσία 250 ἐκπροσώπων ἀπὸ τὶς πέντε ἡπείρους και μίας πολυπρόσωπης ἀντιπροσωπείας ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Εὐρώπη πού ἦρθαν ἐπὶ τοῦτου για νὰ τιμηθοῦν τὸν ἀπερχόμενο πρόεδρο, ἀνακηρύχθηκε σὲ ἰδρυτὴ - πρόεδρο τοῦ Π.Ε.Σ. Μεταξύ τῶν προσωπικοτήτων πού παρέστησαν ἦσαν οἱ: Τζίμου Κάρτερ, πρόεδρος ΗΠΑ, Σάυρους Βάνς, ὑπουργός Ἐξωτερικῶν ΗΠΑ, Χένρυ Κίσιντζερ, π. ὑπουργός Ἐξωτερικῶν ΗΠΑ, Σίμον Βεϊλ, ὑπουργός Ὑγείας Γαλλίας, δρ. Γιοσέφ Μπούργκ, ὑπουργός Ἐσωτερικῶν Ἰσραήλ.

Ἡ Γενικὴ Συνέλευση ἐξέλεξε ὁμόφωνα τὸν κ. Φίλιπ Κλάτσνικ ὡς πρόεδρο τοῦ Π.Ε.Σ. Τὸν Νοέμβριο 1979 μετὰ τὸν διορισμό του ἀπὸ τὸν πρόεδρο Κάρτερ ὡς ὑπουργὸ Ἐμπορίου ΗΠΑ, ὁ κ. Κλάτσνικ ζήτησε και ἔλαβε ἄδεια ἀπὸ τὰ προεδρικά του καθήκοντα. Οἱ δικαιοδοσίες και οἱ ὑποχρεώσεις τοῦ προέδρου τοῦ Π.Ε.Σ. ἐκχωρήθηκαν προσωρινά στοὺς προέδρους τῶν περιφερειακῶν τμημάτων, με ἐπικεφαλῆς τὸν κ. Ἔντγκαρ Μπρόνφμαν. Τὸ 1979 τὸ South African Jewish Board of Deputies (Κ.Ι.Σ. Νοτίου Ἀφρικῆς) κατέστη πλήρες μέλος τοῦ Π.Ε.Σ. και τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο ὑποδέχθηκε στοῦ Π.Ε.Σ. τὸ Central Council of Jewish Communities of Morocco (Κ.Ι.Σ. Μαρόκου), τὴν πρώτη κοινωνία - μέλος ἀπὸ Ἀραβικὴ χώρα.

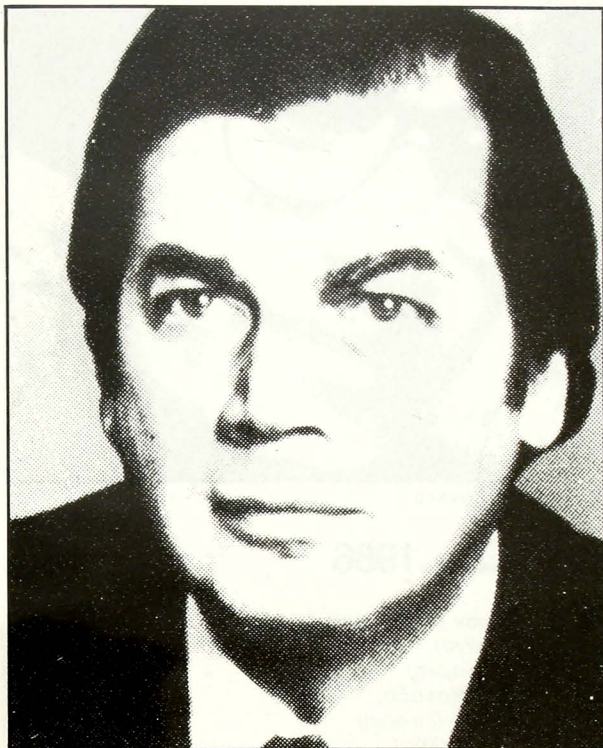
Κατὰ τὸ 1980 τὰ σημαντικότερα γεγονότα στοῦ Π.Ε.Σ. ἀπὸ ὀργανωτικῆς ἀπόψεως ἦταν: ἐπικύρωση ἀπὸ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο αἰτήσεως προσχωρήσεως τοῦ Κ.Ι.Σ. Οὐγγαρίας. Με πρωτοβουλία τοῦ κ. Ἰζη Λάιμπλερ προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Ἐβραϊκοῦ Συμβουλίου Αὐστραλίας, ἰδρύθηκε ἡ Ἐνωση Ἀσίας - Εἰρηνικοῦ και συμπεριέλαβε τὶς Ἐβραϊκὲς κοινότητες τῆς Αὐστραλίας, Νέας Ζηλανδίας, Ἰνδίας, Σιγκαπούρης, Χόνγκ Κόνγκ, Ταϊλάνδης, Φιλιππίνων, Ἰαπωνίας και Κορέας. Ὁ βουλευτὴς κ. Γκρέβυλ Τζάννερ πρόεδρος τοῦ Κ.Ι.Σ. Ἀγγλίας, κατέλαβε τὴ θέση στοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Π.Ε.Σ. τοῦ ἀποβίωσαντος λόρδου Φίσερ.

Τὰ γραφεῖα τοῦ Ἰσραηλικοῦ Τμήματος μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὸ Τέλ - Ἀβίβ στὴν Ἱερουσαλήμ, τονίζοντας τοὺς δεσμούς τοῦ Π.Ε.Σ. με τὴν πρωτεύουσα τοῦ Ἰσραήλ και πνευματικὸ κέντρο ὀλοκλήρου τοῦ Ἐβραϊκοῦ λαοῦ. Κατὰ τὴν σύνοδο τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς στοῦ Λονδίνου ἐξελέγησαν για τὸ ἀξίωμα τοῦ ταμία ἀπὸ κοινῆς οἱ κ. Μέντελ Καπλάν ἀπὸ τὴ Νότιο Ἀφρικὴ και ἡ κ. Ράγια Γιαγκλόμ ἀπὸ τὸ Ἰσραήλ.

Συνέχιση και ἀλλαγὴ

Τὸν Ἰανουάριο 1981 συνήλθε στὴν Ἱερουσαλήμ ἡ 7ῃ Γενικὴ Συνδιάσκεψη τοῦ Π.Ε.Σ. με τὴ συμμετοχὴ 665 ἀντιπροσώπων και παρατηρητῶν ἀπὸ 48 χώρες, 2 διεθνῶν ὀργανισμῶν και 14 διεθνῶν συνεργαζομένων ὀργανώσεων. Κατὰ τὴν ἐναρκτήρια σύνοδο, τὴν κατάμεστη αἴθουσα «Μπινγιανέ Ἀουμά» οἱ συμμετέχοντες και οἱ προσκεκλημένοι παρακολούθησαν μιά ἐξαιρετικὴ συναυλία τῆς Φιλαρμονικῆς Ὀρχήστρας τοῦ Ἰσραήλ ὑπὸ τὴ διεύθυνσιν τοῦ κ. Ζούμπιν Μέττα. Χαιρετισμούς ἀπήυθησαν ὁ πρόεδρος τοῦ Ἰσραηλικοῦ τμήματος δρ. Σ. Ἀμπράμοφ, ὁ Δήμαρχος τῆς Ἱερουσαλήμ κ. Τέντυ Κόλλεκ και ὁ ἐκτελῶν καθήκοντα προέδρου κ. Ἔντγκαρ Μπρόνφμαν.

Πρῶτο θέμα τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνδιασκέψεως τὴν ἐπόμενη μέρα ἦταν ἡ ἐκλογή προέδρου. Ὡς πρόεδρος τοῦ Π.Ε.Σ. ἐξελέγη διὰ βοῆς ὁ κ. Μπρόνφμαν.

Ο κ. Έντγκαρ Μπρόνφμαν, τέταρτος πρόεδρος του Π.Ε.Σ.

Υπό τη νέα του ιδιότητα ο κ. Μπρόνφμαν, συνοδευόμενος συχνά από τον έκτελεστικό διευθυντή του Π.Ε.Σ. κ. Ισραήλ Σίνγκερ, επισκέφθηκε πολλές χώρες για να συναντήσει τα μέλη του Π.Ε.Σ. και να συνομιλήσει με αρχηγούς κρατών, κυβερνητικούς αξιωματούχους, νομοθέτες, δημοτικούς άρχοντες, εκκλησιαστικούς παράγοντες, ακαδημαϊκούς και εκπροσώπους του εμπορικού κόσμου. Πολλά από τα ταξίδια αυτά έγιναν σε χώρες οι οποίες δεν διατηρούν διπλωματικές σχέσεις ή διακινείται έχθρικά προς τό Ισραήλ.

Τό αύξανόμενο κύρος του Συνεδρίου διεθνώς πιστοποιείται και από την πρόσκληση του προέδρου Ρήγκαν τό 1983 προς τά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου νά επισκεφθοῦν τόν Λευκό Οίκο.

Γιά πρώτη φορά από του θανάτου του δρ. Ναχούμ Γκόλντμαν τό 1982, τό Διοικητικό Συμβούλιο συνήλθε στην Ουάσιγκτον για νά σχεδιάσει ένα πρόγραμμα πολιτικής δράσης και νά λάβει οργανωτικά και οικονομικά μέτρα, ώστε νά καταστεί δυνατή ή συνέχιση των παραδόσεων των ιδρυτών του Π.Ε.Σ. σε συνδυασμό με τή ζωτικότητα και τήν αποτελεσματικότητα πού απαιτεί ή σύγχρονη τεχνολογική εποχή.

Κατά τή Σύνοδο του Λονδίνου, 30 Ιουνίου 1983, ή Έκτελεστική πρότεινε ριζικές αλλαγές στη Διοίκηση του Π.Ε.Σ.

Η έδρα του Συνεδρίου μεταφέρθηκε στη Νέα Υόρκη και έκτελεστικός διευθυντής ανέλαβε ο κ. Ισραήλ Σίνγκερ μετά τήν παραίτηση του Γεν. Γραμματέα κ. Γκέρχαρτ Ρήγκνερ, ο οποίος υπηρέτησε τό Π.Ε.Σ. με επιτυχία καί άφοσίωση επί 45 χρόνια. Ο δρ. Ρήγκνερ έξελέγει

συμπρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου.

Η 8η Γενική Συνδιάσκεψη συνήλθε στην Ίερουσαλήμ, 27 - 30 Ιανουαρίου 1986. Η εύρεία και ποικιλόμορφη συμμετοχή εκπροσώπων από τίς πέντε ήπειρους, μαρτυρεί τήν καταξίωση και τήν οικουμενικότητα του ΠΕΣ στον Έβραϊκό κόσμο. Παρέστησαν εκπρόσωποι από τή Βόρειο, Κεντρική και Νότιο Αμερική, Καραϊβική, Ισραήλ, Δυτική Εύρώπη, Αυστραλία, Χόνγκ Κόνγκ, Ινδία, Ιαπωνία, Σρί Λάνκα, Φιλιππίνες, Νότιο Αφρική, Κένυα, Ζάμπια, Αίγυπτο, Μαρόκο, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία, Λαϊκή Γερμανική Δημοκρατία, Κύπρο, Τουρκία, Ούγγαρια, Πολωνία, Ρουμανία.

Πρόεδρος επανεξελέγει διά βοής ο κ. Έντγκαρ Μπρόνφμαν. Τό CRIF (Κ.Ι.Σ. Γαλλίας) προσχώρησε επίσημα στην οικογένεια του Παγκοσμίου Έβραϊκού Συνεδρίου.

Τό Παγκόσμιο Έβραϊκό Συνέδριο έδραιωμένο ως ο δημοκρατικά εκλεγμένος εκπρόσωπος των ανά τόν κόσμο Έβραϊκών κοινοτήτων και οργανώσεων, προσβλέπει τώρα στο μέλλον. Θά εξακολουθήσει:

Νά αγωνίζεται υπέρ των δικαιωμάτων των Έβραίων για ισότητα, αλλά και του νά διαφέρουν.

Νά άποτελεί τόν ζωντανό σύνδεσμο ανάμεσα στο Ισραήλ και τή Διασπορά.

Νά εκφράζει τίς οικουμενικές και τίς ιδιαίτερες αίωvιες άξίες του Ιουδαϊσμού.

Νά άποτελεί τό σύμβολο τής έβραϊκής πολυμορφίας αλλά και ένότητας.

Πρόεδροι του Π.Ε.Σ.

1936 - 1949: Ραββίνος δρ. Στέφαν Σ. Βάις.

1949 - 1953: (έκτελών χρέη προέδρου) δρ. Ναχούμ Γκόλντμαν.

1953 - 1977: Δρ. Ναχούμ Γκόλντμαν, (ιδρυτής - πρόεδρος 1977 - 1982).

1977 - 1979: Φίλιπ Μ. Κλάτσνικ.

1979 - 1981: (έκτελών χρέη προέδρου) Έντγκαρ Μ. Μπρόνφμαν.

1981 - Έντγκαρ Μ. Μπρόνφμαν.

Συνδιασκέψεις του Π.Ε.Σ.

(Προπαρασκευαστικές διασκέψεις: 1932, 1933, 1934)

1936 8 - 15 Αύγουστου, Γενεύη, Ίδρυτική Συνδιάσκεψη.

1944 28 - 30 Νοεμβρίου, Άτλάντα ΗΠΑ, Έκτακτη Διάσκεψη Πολέμου.

1948 27 Ιουνίου - 6 Ιουλίου, Μοντραί, 2η Γενική Συνδιάσκεψη.

1953 4 - 11 Αύγουστου, Γενεύη, 3η Γενική Συνδιάσκεψη.

1959 2 - 12 Αύγουστου, Στοκχόλμη, 4η Γενική Συνδιάσκεψη.

1966 31 Ιουλίου - 9 Αύγουστου, Βρυξέλλες, 5η Γενική Συνδιάσκεψη.

1975 3 - 10 Φεβρουαρίου, Ίερουσαλήμ, 6η Γενική Συνδιάσκεψη.

1981 18 - 22 Ιανουαρίου, Ίερουσαλήμ, 7η Γενική Συνδιάσκεψη.

1986 27 - 30 Ιανουαρίου, Ίερουσαλήμ, 8η Γενική Συνδιάσκεψη.

Σκοποί καί στόχοι τοῦ Π.Ε.Σ.

Ὁ δρ. Γκέρχαρντ Ρήγκνερ.

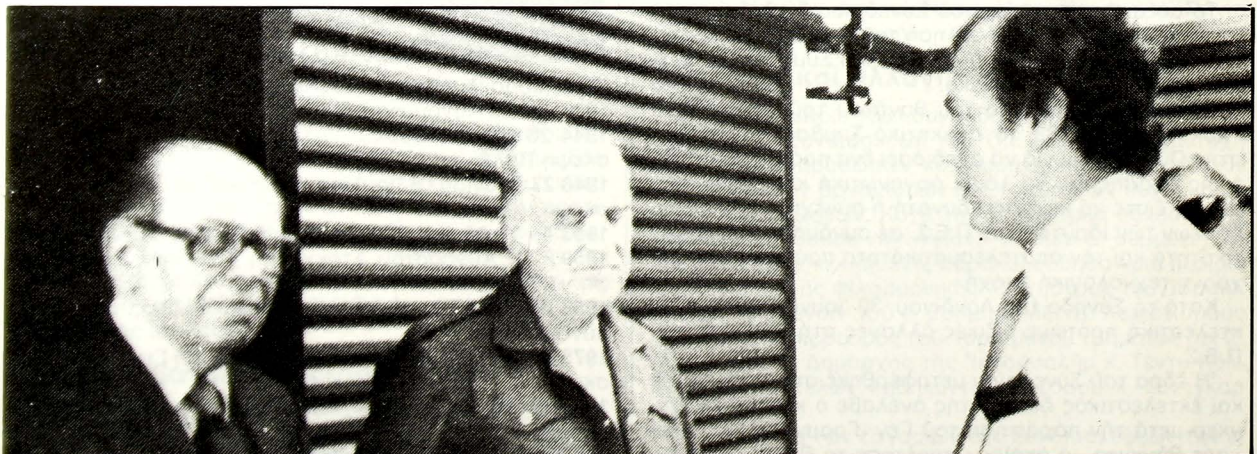
Ὁ κ. Ἰσραὲλ Σίνγκερ

Ἡ Διοίκηση τοῦ Π.Ε.Σ. - 1986

Πρόεδρος
Ἐπίτιμος Πρόεδρος
Γενικός Γραμματέας
Πρόεδρος Διοικ. Συμβουλίου
Συμπρόεδρος Διοικ. Συμβουλίου
Πρόεδρος Γενικῆς Συνέλευσης
Πρόεδρος Παγκόσμιας
Σιωνιστικῆς Ὄργανώσεως
Ταμίας
Ἄν. Ταμίας
Ἄν. Ταμίας (Εὐρώπη)
Ἀντιπρόεδροι

Ἐντγκαρ Μ. Μπρούφμαν (Νέα Ὑόρκη)
Φίλιπ Μ. Κλάτονικ (Σικάγο)
Ἰσραὲλ Σίνγκερ (Νέα Ὑόρκη)
Σόλ Κάνη (Γουάινιπεγκ, Καναδά)
Δρ Γκέρχαρντ Μ. Ρήγκνερ (Γενεύη)
Ἀκίβα Λεβίνσκυ (Ἱερουσαλήμ)

Λέων Α. Ντούλτσιν (Ἱερουσαλήμ)
Μέντελ Καπλάν (Μπραμφοντέν, Ν. Ἀφρική)
Ρούθ Πόπκιν (Νέα Ὑόρκη)
Βέρνερ Νάχμαν (Καρλσρούη, Δυτ. Γερμανία)
Γερουσιαστής Μισέλ Ντρέυφους Σμίντ (Μπελφόρντ)
Δρ. Νισσὴμ Δ. Γκαόν (Γενεύη)
Ραββίνος Δρ Ἄρθουρ Χέρτζμπεργκ (Νέα Ὑόρκη)
Ράγια Γιαγκλόμ (Τέλ Ἀβίβ)
Ραββίνος Ἀλεξάντερ Μ. Σίντλερ (Νέα Ὑόρκη)
Κάλμαν Σουλτάνικ (Νέα Ὑόρκη)

Ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός κ. Ἀνδρέας Παπανδρέου ὑποδέχθηκε στήν Κέρκυρα στίς 22 Ἰουλίου 1983 τόν πρόεδρο τοῦ Π.Ε.Σ. κ. Ἐντγκαρ Μρόνφμαν συνοδεύμενο ἀπό τόν πρόεδρο τοῦ Κ.Ι.Σ. κ. Ἰωσήφ Λάβιγγερ

Περιφερειακοί Πρόεδροι

Βόρειος Ἀμερική Συμπρόεδροι	Γερουσιαστής Λήο Κόλμπερ (Μόντρεαλ) Φρίντα Σ. Λέβις (Νέα Ὑόρκη) Τζούλιο Τόρενμπεργκ (Μέξικο) Δρ Μάριο Γκορενστάιν (Ἀργεντινή) Δρ Μπέννο Μιλνίτζκυ (Βραζιλία) Δρ. Λάιονελ Καπελόβιτς (Μεγ. Βρετανία) Τέο Κλάιν (Γαλλία) Γιτοχάκ Κόρν (Τέλ Ἀβίβ) Ἴζη Ζ. Λάιμπλερ (Μελβούρνη) Λέιλα Σήγκελ (Γενεύη) Τζέραλντ Κράφτ (Ουάσιγκτον) Δρ Ντάνιελ Θάρτς (Ουάσιγκτον) Ντέηβιντ Μακόβσκυ (Ἱερουσαλήμ), εκπρόσωπος Φοιτητι- κοῦ Κινήματος Γκρέβιλ Τζάννερ βουλευτής (Λονδίνο) Μάρκος Κάτς (Μέξικο) Ζάκ Τόρτσουερ (Νέα Ὑόρκη) Μονρόε Ἀμπεϋ (Μόντρεαλ) Δρ. Σ. Ζάλμαν Ἀμπράμοφ (Ἱερουσαλήμ) Γκρεγκόριο Φαϊγκόν (Μπουένος Ἄουρες) Δρ Μωϋς Γκόλντμαν (Μπουένος Ἄουρες) Δρ Ἰσραήλ Γκόλντσταϊν (Ἱερουσαλήμ) Λόρδος Λέβερ (Λονδίνο) Ραβίνος Δρ Γιάαχμ Πρίντζ (Νέα Ὑερσέη)
Λατινική Ἀμερική	
Εὐρώπη	
Ἰσραήλ	
Μέλη τοῦ Ἐκτελεστικοῦ	
Ἐπίτιμοι Ἀντιπρόεδροι	

Περιφερειακοί Διευθυντές

Ἰσραηλινό τμήμα	Δρ Ἀβι Μπέκερ (Ἱερουσαλήμ)
Εὐρωπαϊκό Ἐβρ. Συνέδριο	Σέρτζ Σβαγκενμπάουμ (Παρίσι)
Νομικός Σύμβουλος	Ντάνιελ Λάκ (Γενεύη)
Ἰνστιτούτο Ἐβρ. Ὑποθέσεων	Δρ Στέφαν Ρόθ (Λονδίνο)
Βορειοαμερικανικό τμήμα	Ἴλαν Στήνμπεργκ (Νέα Ὑόρκη)
Λατινοαμερικανικό Ἐβρ. Συνέδ.	Μανουέλ Τενενμπάουμ (Μπουένος Ἄουρες)

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΣΤΑ «ΧΡΟΝΙΚΑ»

Σαραντα περίπου χρόνια από τότε

Συμπληρωματικά με τό δμώνυμο ἄρθρο τοῦ κ. Μ. Σακκῆ («Χρονικά» τεύχος 86, Ἀπριλίου 1986) ὁ κ. Ἐσδρας Δ. Μωϋσῆς συμπληρώνει τά ὀνόματα τῶν παρακάτω πού κατὰγονταν ἀπό τήν Ἰσραηλιτική Κοινότητα Λαρίσης:

Στόν πίνακα 4 - φυλακισθέντες μέχρι 20 χρόνια

- Νισήμ Βιτάλ Λαζάρ ἀπό τή Λάρισα.
- Σαμουήλ Λαζάρου Μιζάν ἀπό τή Λάρισα.
- Ἰσαάκ Ἀβραάμ Φιλοσόφ ἀπό τή Λάρισα.

(Οἱ παραπάνω ἀποτελοῦντες ὁμάδα συνελήφθησαν μαζί στή Λάρισα, στήν ἐβραϊκή συνοικία, βράδυ, ἀναγράφοντες συνθήματα στούς τοίχους. Δικάστηκαν. Φυλακίστηκαν στίς φυλακές Τρικκάλων, Λαρίσης καί Κασσαβετίας).

— Σαλβατώρ Δαυίδ Μισδραχῆς ἀπό τή Λάρισα, προφυλακίστηκε, δικάστηκε γιά χρηματική καί ὑλική συμπαράσταση. Ἀπὸ ἀλλοίωση.

Στόν πίνακα 5. Ἐξορισθέντες σέ ἐρημονήσια

- Δαυίδ ἢ Βίκος Μενεχέμ Μωϋσῆς ἀπό Λάρισα ἐξορίσθη στή Μακρόνησο.

— Ἰωσήφ ἢ Πέπος Νισήμ Ταραμπουλούς ἀπό Λάρισα ἐξορίσθη στή Μακρόνησο.

— Ἀλβέρτος Συμεών Φρανσές ἀπό Λάρισα ἐξορίσθη στή Μακρόνησο.

Οἱ Ἐβραῖοι τῶν Σερρών

Ὁ κ. Ἀλμπέρτος Πρίσαναλης, ὁ μόνος ἐπιζῶν Ἰσραηλίτης τῶν Σερρῶν, μέ ἀφορμή τό ἄρθρο πού δημοσιεύθηκε στό τεύχος 86, (Ἀπριλίου 1986), γιά τοῦς Ἐβραίους ἀντάρτες πού ἔπεσαν στίς μάχες στά βουνά τῆς Μακεδονίας στήν περίοδο 1943 - 1944, διευκρινίζει ὅτι: ὁ **Μπουρλά Τσελεμπής**, Ἐβραῖος ἐκ Σερρῶν, δέν φονεύτηκε στίς 3.11.1944. Ἀντίθετα ἐπέζησε τοῦ πολέμου καί ζεῖ σήμερα στό Ἰσραήλ. Ἐχει καί ἀδελφό τόν Μπουρλά Ἀλμπέρτο, πού ζεῖ στήν Ἀθήνα καί ἀσχολεῖται μέ οἰκοδομικές ἐπιχειρήσεις.

Σέ αναζήτηση κατανοήσεως: Ίουδαιο - Χριστιανικές σχέσεις

Αναγνωρίζοντας ότι ένα από τα αίτια που προκαλούν τον αντισημιτισμό είναι ή εικόνα του Έβραϊου όπως έχει έμφυτευθει στη χριστιανική σκέψη, το Π.Ε.Σ. έπεζήτησε κάθε δυνατή εύκαιρία για να προσελκύσει την προσοχή του χριστιανικού κόσμου στην έπιτακτική αναγκαιότητα της υίοθετήσεως μέτρων για την κάθαρση της ανθρωπότητας από τό κακό του μίσους.

Οί σχέσεις ανάμεσα σέ Έβραιοις και τήν Καθολική Έκκλησία κατέστησαν δυσχερείς εξαιτίας του Όλοκαυ-

τώματος, κατά τή διάρκεια του οποίου τό Βατικανό άρ- γοπόρησε πολύ στή μεσολάβησή του πρός τούς χιτλερικούς.

Οί σχέσεις ανάμεσα στό Π.Ε.Σ. και τό Παγκόσμιο Συμβούλιο Έκκλησιών ήσαν διαφορετικές, προτίσως, χάρις στίς ήγετικές του προσωπικότητες και έκ του γεγονότος ότι ύπήρχαν σχέσεις σέ προσωπικό επίπεδο μεταξύ ήγετών των δύο οργανισμών στή Γενεύη. Ή στάσις έξάλλου του Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιών κατά τή διάρκεια του πολέμου συνιστά θετικό στοιχείο ύπέρ αυτού.

Τό Π.Ε.Σ. και οί Προτεσταντικές Έκκλησίες

Αποφασιστικός σταθμός στίς σχέσεις ανάμεσα στόν Έβραϊκό λαό και τήν Προτεσταντική Έκκλησία ήταν τό 1948 όταν ή πρώτη Γενική Συνδιάσκεψη του Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιών (ΠΣΕ) στό Άμστερνταμ διακήρυξε ότι, «ό Θεός μās συνένωσε δι' ειδικής άλληλεγγύης πρός τούς Έβραιοις, ένώνοντας, κατά τό σχέδιό του, τίς μοίρες μας. Καλούμε όλες τίς έκκλησίες νά άποκηρύξουν τόν αντισημιτισμό ώς τελείως άσυμβίβαστο μέ τή χριστιανική πίστη. Ό αντισημιτισμός συνιστά ανθρωπινό άμάρτημα κατά του Θεού».

Παρόμοια δήλωση έγένητο στό Νέο Δελχί τό 1961, σέ κοινή συνδιάσκεψη Προτεσταντικών, Άγγλικανικών και Όρθοδόξων Έκκλησιών που εκπροσωπούσαν 300 εκκλησιαστικούς οργανισμούς.

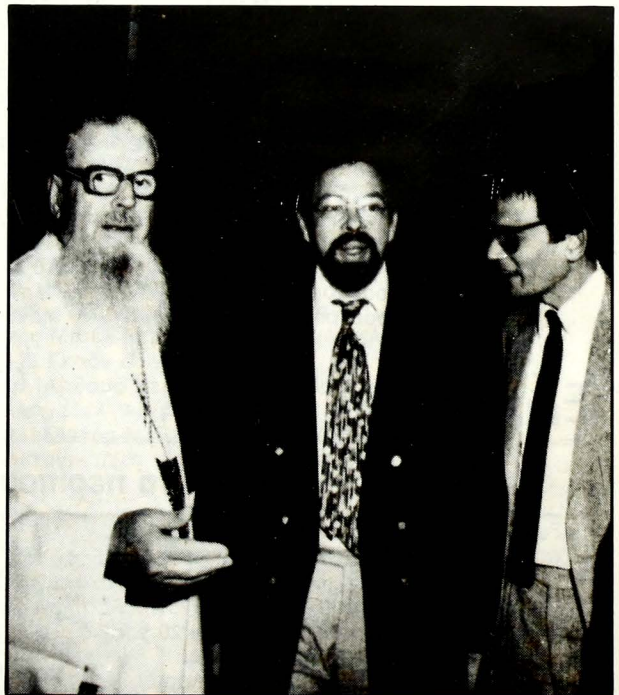
Έπίσημες διαβουλεύσεις ανάμεσα στό Π.Ε.Σ. και τό Π.Σ.Ε άρχισαν τό 1968. Παρ' όλα αυτά, προβλήματα παρουσιάστηκαν κατά καιρούς στίς σχέσεις του Π.Ε.Σ. μέ τό Π.Σ.Ε. Ή συμμετοχή των μεσανατολικών εκκλησιών και εκείνων του τρίτου κόσμου, επέδρασε στίς δραστηριότητες και τίς πολιτικές ένέργειες του Π.Σ.Ε. Τόν Όκτώβριο 1975, όμως, ή Γενική Γραμματεία του Π.Σ.Ε. εξέδωσε έντονη καταδικαστική δήλωση κατά της άποφάσεως του Ο.Η.Ε. που ταύτιζε τόν Σιωνισμό μέ τόν ρατσισμό.

Σχέσεις μέ τίς Όρθόδοξες Έκκλησίες

Υψιστης σημασίας κατέστη ή έναρξις διαβουλεύσεων μέ τίς Όρθόδοξες Έκκλησίες.

Μιά πρώτη επίσημη συνάντηση έλαβε χώρα τόν Όκτώβριο 1976 μεταξύ του σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Έλβετίας κ. Δαμασκηνού (ώς εκπροσώπου του Οικουμενικού Πατριαρχείου) και συναδέλφων του, μέ Έβραιοις εκπροσώπους. Ή πρώτη ακαδημαϊκή συνάντηση μεταξύ Έβραίων και Όρθοδόξων Χριστιανών έλαβε χώρα στή Λουκέρνη τόν Μάρτιο 1976.

Ή δεύτερη ακαδημαϊκή συνάντηση συνήλθε λίγο άργότερα στό Βουκουρέστι ύπό τήν αιγίδα από κοινού του Πατριάρχου της Ρουμανικής Όρθόδοξης Έκκλησίας και του Άρχιεραββίνου Ρουμανίας.

Ό Πατριάρχης της Όρθόδοξης Ρουμανικής Έκκλησίας, ό Μ. Κλαίν και Ή. Σίνγκερ, Βουκουρέστι 1979.

Τό Π.Ε.Σ. και ή Καθολική Έκκλησία

Παλιότερες επαφές του δρ. Κομποβίτσκι και του Πάπα Πίου ΙΒ' κατά τή διάρκεια άκροάσεως τό 1945, απέτυχαν νά επιφέρουν μία νέα άποψη των Καθολικών άπέναντι στούς Έβραιοις. Μόνο κατά τό 1965 μέ τήν άνοδο του Πάπα Ίωάννη ΚΓ' ανανεώθηκαν οί έβραϊκές έλπίδες μέ τήν ανακοίνωση του Πάπα περί άπαλήψεως από τήν επίσημη λειτουργία της Μεγάλης Παρασκευής

της φράσεως «perfidii Judaei». Ο ίδιος Πάπας συνέστησε επίσης στον Καρδινάλιο Μπέα, επικεφαλής της Γραμματείας για τη Χριστιανική Ένότητα, να συντάξει δήλωση που θα απέβλεπε στην επίτευξη κατανοήσεως και αρμονικών σχέσεων ανάμεσα στην Καθολική Έκκλησία και τους Έβραίους.

Πρό και κατά τη διάρκεια της συνεδριάσεως της Β' Συνόδου του Βατικανού, ο δρ. Γκόλντμαν και άλλοι εκπρόσωποι του Π.Ε.Σ. είχαν διαβουλεύσεις με τον Καρδινάλιο Μπέα και άλλες ηγετικές προσωπικότητες του Βατικανού επί των υπό εξέταση θεμάτων. Σάν αποτέλεσμα αυτών των συνομιλιών τό Π.Ε.Σ. κι άλλες οργανώσεις, που συνεργάζοντο στα πλαίσια της Διασκέψεως Έβραϊκών Όργανώσεων, υπέβαλαν στο Βατικανό Μνημόνιο με τίς γενικές απόψεις και θέσεις τους επί των μελλοντικών σχέσεων ανάμεσα στην Καθολική Έκκλησία και τόν Έβραϊκό λαό.

Τελικά, στις 15 Οκτωβρίου 1965 υιοθετήθηκε η «Διακήρυξη επί των σχέσεων της Έκκλησίας με τίς μή χριστιανικές θρησκείες (Nostra Aetate)», η οποία δόθηκε στη δημοσιότητα στις 20 Οκτωβρίου 1965.

1969: Αντιπροσωπεία του Π.Ε.Σ. υπό τόν δρ. Γκόλντμαν έγινε δεκτή από τόν Πάπα Παύλο ΙΣΤ', ο οποίος εξέφρασε τήν έλπίδα «ότι θά αναπτυχθούν εύκαιρίες για συνεργασία της Έκκλησίας με τόν Έβραϊκό λαό... πρός εξυπηρέτηση κοινών ανθρωπίνων υποθέσεων».

Τό Π.Ε.Σ. και τό Αμερικανικό Συμβούλιο Συναγωγών δημιούργησαν τή Διεθνή Έβραϊκή Έπιτροπή επί των Διαθρησκευτικών Διαβουλεύσεων (IJCIC), στην οποία αργότερα προσχώρησαν ή Αμερικανική Έβραϊκή Έπιτροπή, ή Μπενέ Μπεριθ, ή Αντιδισφημιστική Ένωση και τό Ισραηλινό Συμβούλιο επί των Διαθρησκευτικών Σχέσεων, αποτελούντες έτσι ένα ένωμένο Έβραϊκό όργανο για επίσημες επαφές και διαβουλεύσεις με τό Βατικανό και τίς Προτεσταντικές Έκκλησίες.

1970: Η πρώτη επίσημη συνάντηση ανάμεσα σε εκπροσώπους της Αγίας Έδρας και του Παγκοσμίου Έβραϊσμού, έθεσε τά θεμέλια μιās συνεχώς αναπτυσσό-

Ο Πάπας Ιωάννης Παύλος Β' με τά μέλη της διαρκούς Έβραιο - Καθολικής Έπιτροπής Έργασίας, Βατικανό 1985.

μενης σχέσεως και εδμιούργησε τή διαρκή Έβραιο - Καθολική Έπιτροπή Έργασίας.

1974: Ο Πάπας Παύλος ΙΣΤ' ίδρυσε τήν Ειδική Έπιτροπή του Βατικανού για τίς σχέσεις με τόν Ιουδαϊσμό.

1975: Τά μέλη της Διεθνούς Έβραιο - Καθολικής Έπιτροπής Έργασίας έγινοντο δεκτά από τόν Πάπα Παύλο ΙΣΤ'. Τής έβραϊκής αντιπροσωπείας ηγήθηκε ο δρ. Γκέρχαρτ Ρήγκνερ.

Διαθρησκευτικός διάλογος

Τρείς τομείς παρουσίασαν ιδιαίτερες δυσκολίες στις Έβραιο - Καθολικές σχέσεις, οί όποιοί εξετάστηκαν στις συνεδριάσεις της ΙJCIC:

- ή αντίληψη της Έκκλησίας περί της κοινής μας ιστορίας,
- ή θέση της αναφορικά με τήν Ίεραποστολή πρός τούς Έβραίους
- ή θέση της σχετικά με τό κράτος του Ισραήλ.

1978: Η πρώτη συνάντηση της Διαρκούς Έπιτροπής Έργασίας στην Ισπανία έλαβε χώρα στη Συναγωγή Έλ Τράνζιτο στο Τολέδο και αφιερώθηκε στην ανασκόπηση της έβραϊκής παρουσίας στην Ισπανία πρό της εκδιώξεως επί Φερδινάνδου και Ισαβέλας. Ο Αρχιεπίσκοπος της Μαδρίτης και ο πρόεδρος της Διασκέψεως τών Ισπανών Έπισκόπων παρακολούθησαν τή λειτουργία του Καμπαλάτ Σαμπάτ και παρεκάθησαν στο δείπνο που επακολούθησε.

1979: Η πρώτη σύνοδος της Διαρκούς Έπιτροπής Έργασίας που συνήλθε στη Γερμανία, αφιερώθηκε στη μελέτη του θέματος της θρησκευτικής ελευθερίας και της Παιδείας σε μιά πλουραλιστική κοινωνία.

Τόν Μάρτιο 1979 ο Πάπας Ιωάννης Παύλος ο Β' δέ-

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σουρμελή 2-104 39 ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 88.39.951

Υπεύθυνος σύμφωνα με τό Νόμο:
Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ. **Ίωσήφ Λόβιγγερ**
Σουρμελή 2

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

χθηκε σέ άκρόαση άντιπροσωπεία Έβραίων ήγετών υπό τόν πρόεδρο του Π.Ε.Σ. κ. Φίλιπ Κλάτσνικ. Ο Πάπας διακήρυξε τήν πρόθεσή του νά καταβάλει κάθε προσπάθεια «γιά τήν ειρήνη στή γή εκείνη πού είναι άγία τόσο γιά σάς όσο καί γιά μās, μέ τήν έλπίδα ότι ή πόλη της Ίερουσαλήμ θά διασφαλισθεί ως κέντρο άρμονίας γιά τούς πιστούς των τριών μεγάλων μονοθεϊστικών θρησκείων».

Έπισκεπτόμενος τό ΄Αουσβιτς ό Πάπας ΄Ιωάννης Παύλος Β΄ προέβη σέ σημαντικές δηλώσεις γιά τά δεινά των Έβραίων καί τίς θεολογικές παρερμηνείες σχετικά μ΄ αυτούς.

Ο μόνιμος άντιπρόσωπος του Π.Ε.Σ. στή Ρώμη κ. Φρίτζ Μπέκερ προέβη, κατ΄ επανάληψη σέ διαβήματα προς τό Βατικανό επί θεμάτων έβραϊκού ενδιαφέροντος.

Περιφερειακές διαβουλεύσεις διοργανώθηκαν από τό Λατινοαμερικανικό Έβραϊκό Συνέδριο από κοινού μέ τό Οικουμενικό Τμήμα της Λατινοαμερικανικής Διασκέψεως Έπισκόπων (CELAM). Οί Έβραίοι προσεκλήθησαν, γιά πρώτη φορά, νά στείλουν παρατηρητή στή Γενική Συνδιάσκεψη της Λατινοαμερικανικής Έπισκοπής.

1981: Ο δρ. Ρήγκνερ συμμετείχε στό συμπόσιο στό Βατικανό γιά τήν έκατονταετηρίδα από της γεννήσεως του Καρδινάλιου Μπέα καί παρουσίασε έργασία σχετικά μέ τήν προσφορά του άιμνήστου Καρδινάλιου στό θέμα της θρησκευτικής έλευθερίας.

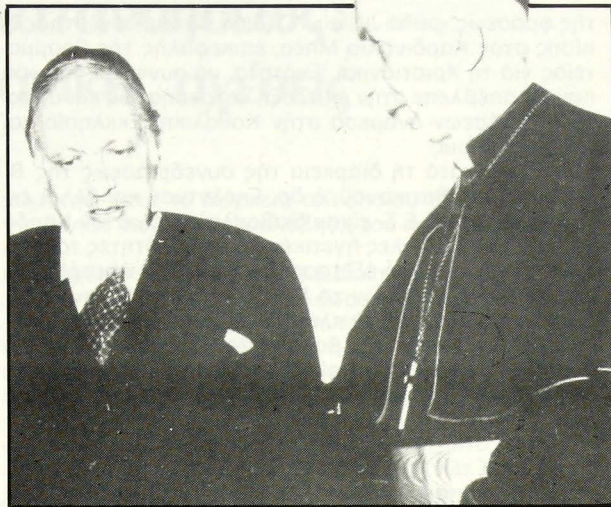
1982: Ο μόνιμος άντιπρόσωπος του Π.Ε.Σ. στή Ρώμη διαβίβασε στό Βατικανό ύπόμνημα, στό όποιο εκφραζόταν ή άπογοήτευση του Έβραϊσμού γιά τήν άναγγελία της άκρόασεως του Γιασέρ Άραφάτ από τόν Πάπα ΄Ιωάννη Παύλο Β΄

1985: Ένα κάπως άπογοητευτικό έτος γιά τίς έβραιο - χριστιανικές σχέσεις. Οδηγία πού εξέδωσε τό Βατικανό περί του τρόπου παρουσιάσεως των Έβραίων καί του ΄Ιουδαϊσμού, θεωρήθηκε από τήν ΙJCIC ότι άποτελούσε ύπαναχώρηση από παλαιότερες δηλώσεις. Ο πρόεδρος του Π.Ε.Σ. ζήτησε από τήν ήγεσία των άπανταχού Έβραϊκών κοινοτήτων νά ζητήσουν από τούς κατά τόπους έπισκόπους καί εκπροσώπους του Βατικανού επεξηγήσεις, σχετικά μέ τήν οδηγία του Βατικανού.

Τόν Οκτώβριο 1985 έλαβε χώρα στή Ρώμη συνάντηση του Πάπα καί των μελών της ΙJCIC, στό πλαίσιο του έορτασμού της 20ης έπετειού από της Διακηρύξεως του Βατικανού επί των Έβραίων. Ταυτόχρονα, συνήλθε ή Διαρκής Καθολική Έπιτροπή καί ή ΙJCIC γιά νά συζητήσουν τήν οδηγία του ΄Ιουνίου καί συμφώνησαν νά συσταθεί κοινή έπιτροπή γιά τή σύνταξη δηλώσεως σχετικά μέ τό Όλοκαύτωμα, πού θά είναι άποδεκτή από άμφότερες τίς πλευρές.

Σχέσεις Βατικανού - ΄Ισραήλ

Σέ μήνυμά του προς τίς κοινότητες σέ 70 χώρες, ό πρόεδρος του Π.Ε.Σ. κ. Έντγκαρ Μπρόνφμαν, ύπογράμμισε τήν πίστη του Π.Ε.Σ. γιά «έναν παραγωγικό διάλογο» μέ τήν Έκκλησία, μέ στόχο τήν «όμαλοποίηση των σχέσεων» μεταξύ Καθολικών καί Έβραίων. Παράλληλα, ύποστήριξε ότι τό Βατικανό «πρέπει νά κατανοήσει ότι οι Έβραίοι παραμένουν άνυποχώρητα ένωμένοι στήν άποψή τους ότι, τούτο δέν είναι δυνατόν νά έπιτευχθεί παρά μόνον όταν ή Έκκλησία άποδεχθεί «τή θεμε-

Ο Καρδινάλιος Χιούμ μέ τόν Άρχιραββίνο Άγγλίας Έμμάουελ Τζακόμποβιτς, Λονδίνο, Μάρτιος 1981.

λιώδη σύγχρονη έκφραση της έβραϊκής ταυτότητας», τήν άναγέννηση του κράτους του ΄Ισραήλ.

΄Η Λουθηρανή Έκκλησία

Επαφές μέ τήν Παγκόσμιο Όμοσπονδία Λουθηρανών είχαν σαν άποτέλεσμα τήν α΄ διεθνή συνάντηση εκπροσώπων της ΙJCIC καί της Λουθηρανής Εύρωπαϊκής Έπιτροπής, τό 1979.

Η πρώτη επίσης συνάντηση διαβουλεύσεων συνήλθε στήν Κοπεγχάγη τόν ΄Ιούλιο 1981 καί ιδρύθηκε μιά μόνιμη Έπιτροπή Έργασίας. Κύριο θέμα της β΄ διεθνούς συναντήσεως, ΄Ιούλιο 1983, ήταν: «Ο Λούθηρος, ό Λουθηρανισμός καί οι Έβραίοι», μέ τήν εύκαιρία της 500ης έπετειού από της γεννήσεως του Λουθήρου. Η συνάντηση κατέληξε σέ μιά σημαντική επανεκτίμηση της λουθηριανής πλευράς σέ ό,τι άφορά τίς βίαιες άπόψεις του Λουθήρου κατά των Έβραίων. Στή δήλωση πού εκδόθηκε στό τέλος της συναντήσεως άναφέρεται ότι «τά άμαρτήματα των άντιεβραϊκών δηλώσεων του Λουθήρου καί ή βιαιότητα των επιθέσεων του κατά των Έβραίων πρέπει νά άναγνωρισθούν μέ συντριβή».

Τόν Αύγουστο 1984 ό δρ. Ρήγκνερ μίλησε ένώπιον της Διεθνούς Διασκέψεως της Παγκοσμίου Λουθηρανής Όμοσπονδίας, στή Βουδαπέστη. Ήταν ή πρώτη φορά πού Έβραίοι μίλησε ένώπιον αυτής της Συνόδου καί συζητήθηκαν οι έβραιο - λουθηρανές σχέσεις.

΄Η Άγγλικανική Έκκλησία

Εκπρόσωποι της ΙJCIC καί της Άρχιεπισκοπής του Καντέρμπουρ καί της ΄Υόρκης διοργάνωσαν τόν Νοέμβριο 1980 τήν πρώτη Έβραιο - Άγγλικανική συνάντηση διαβουλεύσεων, υπό τήν αιγίδα από κοινού του Άρχιεπισκόπου της ΄Υόρκης καί του Άρχιραββίνου της Άγγλίας. Ιδρύθηκε μιά έπιτροπή γιά τόν προγραμματισμό μελλοντικών συναντήσεων.

Μιά ύψηλου έπιπέδου Διεθνής Διασκέψη Θρησκευτικής Ήθικής έλαβε χώρα στό Τόκιο τόν ΄Ιούνιο 1981. Μεταξύ των 200 συμμετασχόντων από πολλές χώρες, ήταν καί εκπρόσωποι του Π.Ε.Σ. καί της ΙJCIC.

Ο έξηλεκτρισμός της Θεσσαλονίκης καί οι Ίσραηλίτες υπάλληλοι της «ΚΕΤΗΘ»

Του κ. ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΛΑΠΑΣΙΔΗ
Υπομηχανικού - μηχανικού υπαλλήλου ΔΕΗ

Τό άπόσπασμα πού παραθέτω είναι άπό τήν έρευνα - μελέτη μου γιά τήν «Ίστορία του έξηλεκτρισμού της Θεσσαλονίκης» καί είναι σχετικό μέ τους Ίσραηλίτες κάτοικους της πόλης μας τήν έποχή της Γερμανικής κατοχής.

Στίς 9.4.1941 μπαίνουν οι Γερμανοί στη Θεσσαλονίκη. Ο Γερμανός άξιωματικός Λόιτμεν Γκίντερ όρίζεται άρμόδιος γιά τόν ήλεκτροφωτισμό της πόλης. Δέκα ήμέρες μετά τήν κατάληψη της πόλης άπό τά γερμανικά στρατεύματα ζητήθηκε, προφορικά, άπό τήν διεύθυνση της Έταιρείας Τροχιοδρόμων καί Ήλεκτροφωτισμού Θεσσόνικης (ΚΕΤΗΘ) νά άπομακρύνει άπό τίς διάφορες ύπηρεσίες της όλους τούς Ίσραηλίτες υπάλληλους καί έργατοτεχνίτες της.

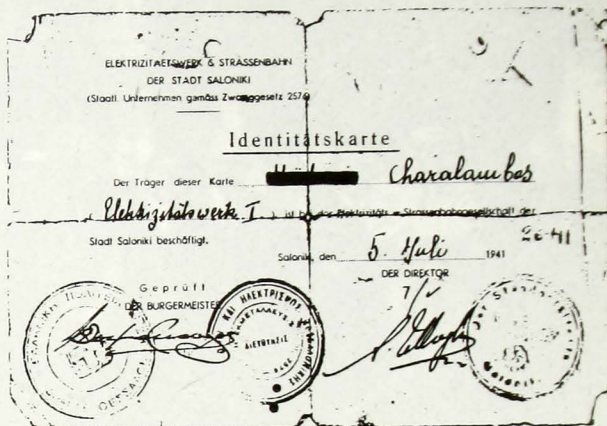
Η διεύθυνση της ΚΕΤΗΘ άρνήθηκε νά ύπακούσει καί ζήτησε

Μικρό χρονικό μεγάλης τραγωδίας

*Μνήμες πικρές κι είναι παράξενο
πώς άναδύονται έτσι άποσπασματικά.
Ή Έγναντία όδός των θρύλων
στήν πιό σπαραχική της μέρα.
Μιά νέα μετοικασία Βαβυλώνος άσύγκριτα πιό τραγική.
Άλλάζουν οι καιροί, οι άφετηρίες μένουν οι ίδιες.
Έκείνες οι παρόχθιες Ιτιές
ένιςχαν άλλοτε τό ξέσπασμα, τό κλάμα.
Πρόσωπα έτούπη τή φορά κλειστά
άναμετρούσανε τή μοίρα τους μέσ στην άχλύ του άγνώστου.
Άτέλειωτο τό τρομαγμένο άνθρωπομάνι.
Ένας λαός γιά τό μαρτύριο όδοιπορούσε,
άγέλη ύποταγμένη κι άβουλη.
Ξεχώριζαν όσοι κρατούσαν μέ ύπερένταση
τήν άξιοπρέπεια όρθια
κι ός τήν τσαλάκωσαν ή άπανθρωπιά των Ούννων.
Κι έσύ, έμφοβος στην Παναγία Χαλκείων
νά στέκεις άγαλμα βουβό
μή καί τό βλέμμα σου διασταυρωθεί θολό
μέ κάποιου γειτονόπουλου τό βλέμμα,
μπορεί του Άλμπερτου, του Ήλίκου, του Ζακίνου.
Μάταιη άναμονή.
Ή θλίψη στάλαζε φαρμάκι
γιά τά τετελεσμένα, τά μελούμενα.
Σούρουπο στον όρίζοντα καί στην καρδιά
κι έτσι τό δρόμο πήρες γιά τήν πάνω πόλη.
Σιωπή.*

I. A. Νικολαΐδης

(Ο I. A. Νικολαΐδης είναι φιλόλογος, λογοτέχνης πού ζεί στη Θεσσαλονίκη. Ποιητικά έργα του: «Χωρίς προσωπείο», «Διαβάσεις στην άσφατο»).

Φωτοτυπία της ειδικής κάρτας εισόδου πού χορηγήθηκε στους υπάλληλους της ΚΕΤΗΘ, έκτός των Ίσραηλιτών.

γραπτή διαταγή γιά τήν άπομάκρυνση των Ίσραηλιτών, έπικαλούμενη νομικούς καί τυπικούς λόγους.

Τήν έποχή αυτή ύπηρετούν στην ΚΕΤΗΘ 30 περίπου Ίσραηλίτες. Άπ' αυτούς παλαιότερος στην ύπηρεσία είναι ό εισπράκτορας φωτισμού **Σολομών Ματαράσω**, πού προσλήφθηκε στις 26.1.1908 καί νεότερος ό ύπογραμματέας **Ήλιος Στρούγκο** πού προσλήφθηκε στις 1.4.1927.

Στήν άνωτερη υπάλληλική βαθμίδα βρίσκονται ό τμηματάρχης Α' **Δαβίδ Κόβο** καί ό τμηματάρχης Β' **Άλμπερτος Φλωρεντιν**.

Στό γυναικείο προσωπικό ύπάρχει ή **Ρετζίνα Λεβή**, πού είναι γραμματέας Β'.

Άνάμεσα στους τεχνικούς είναι οι ήλεκτροτεχνίτες **Λεών Δαφφός**, **Δαβίδ Κάστρο**, **Σαμουέλ Χάγουελ** κ.ά. Τήν 1η Μαΐου 1941 οι στρατιωτικές γερμανικές άρχές ζήτησαν νά άναλάβουν τήν περιφρούρηση των έγκαταστάσεων μέ Γερμανούς στρατιώτες, έπειδή τούς ένδιέφερε ή συνεχής λειτουργία των εργοστασίων τά όποία μάλιστα φρόντιζαν νά τροφοδοτούν μέ καύσιμα.

Στίς 13 Μαΐου 1941 ό Δήμος της Θεσσόνικης έστειλε αντίγραφο διαταγής του Άνωτερου Γερμανικού Στρατοπεδαρχίου στη διεύθυνση της ΚΕΤΗΘ.

Μέ τή διαταγή αυτή ζητούσαν νά έφοδιασθούν όλοι οι υπάλληλοι καί έργατοτεχνίτες μέ δελτία ταυτότητας πού θά ήταν θεωρημένα άπό τόν Δήμαρχο Θεσσόνικης.

Η διεύθυνση σπεύδει νά εκδόσει δελτία ταυτότητας στη γερμανική γλώσσα καί νά τά στείλει γιά θεώρηση στον Δήμο.

Μετά τή θεώρηση του κ. Δημάρχου όμως ή φρουρά των έγκαταστάσεων ζήτησε καί τή θεώρησή τους άπό τήν Γερμανική Τοπική Διοίκηση. Η Γερμανική Τοπική Διοίκηση ένώ σφράγισε όλα τά δελτία των Έλλήνων Χριστιανών υπάλληλων καί έργατοτεχνιτών άρνήθηκε νά σφραγίσει τά δελτία των Ίσραηλιτών.

Έτσι οι Ίσραηλίτες, χωρίς έγγραφη διαταγή, έμειναν έξω άπό τήν ύπηρεσία.

Ο έπιθεωρητής σιδηροδρόμων, όπου διοικητικά ύπάγονταν τότε ή ΚΕΤΗΘ, επισκέφθηκε τό Άνώτερο Στρατοπεδαρχίο στον όποίο άνακοινώθηκε ότι έπιθυμία των τοπικών στρατιωτικών άρχων είναι ή άπομάκρυνση των Ίσραηλιτών όποτε καί άναγκάστηκε πλέον ή διεύθυνση, εκ των πραγμάτων, νά διατάξει τήν προσωρινή άπομάκρυνση τών υπάλληλων της άπό τίς εγκαταστάσεις τήν 1η Ιουνίου 1941.

Η Έλληνική πολιτεία όμως άποφασίζει τή χορήγηση σ' όλους τούς Ίσραηλίτες υπάλληλους της ΚΕΤΗΘ πλήρων άποδοχών... μάλιστα μέ όλες τίς σχετικές αύξήσεις «άκρίβειας βίου» κ.λπ. καθώς καί τή συνέχιση του συσσίτιου στις οικογένειές τους θεωρώντας ότι ή άπομάκρυνση των Ίσραηλιτών έγινε άπό άνωτέρα βία.

Οι επίσημοι κατά την τελετή

ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ

Μέ τη βεβαιότητα του τρόμου και την αγωνία της ελπίδας

Όμιλία της κας Ρόζας Άσερ - Πάρδο

Πραγματοποιήθηκε την Κυριακή 11 Μαΐου 1986, υπό την αιγίδα της 'Ισραηλιτικής Κοινότητας 'Αθηνών, η ετήσια επιμνημόσυνη δέηση στή μνήμη των 'Εβραίων 'Ελλήνων πολιτών και των 6.000.000 που υπήρξαν θύματα της ναζιστικής θηριωδίας.

Παρέστησαν ο ύπουργός Δικαιοσύνης κ. 'Απ. Κακλαμάνης, ως εκπρόσωπος της κυβερνήσεως, η εκπρόσωπος της αξιωματικής αντιπολιτεύσεως βουλευτής της Ν.Δ. κ. 'Αννα Συνοδινού, ο εκπρόσωπος του ΚΚΕ κ. Νικάνδρος Κεπέσης, ο πρόεδρος της Δημοκρατικής 'Ανανέωσης κ. Κωστ. Στεφανόπουλος, ο γεν. γραμματέας του ΚΟΔΗΣΟ κ. Χαρ. Πρωτοπαπιάς με τό μέλος της διοικήσεως του κόμματος καθηγητή κ. Κριμπά, ο βουλευτής κ. 'Ιωαν. Πεσμαζόγλου, οι βουλευτές της Ν.Δ. κ.κ. Νικ. 'Αναγνωστόπουλος και Διον. Μπουλοῦκος, ο αντιδήμαρχος 'Αθηναίων κ. Χατζής, οι πρέσβεις της Δ. Γερμανίας και του 'Ισραήλ κ.ά.

'Ακολουθεί τό κείμενο της ομιλίας της κ. Ρ ό ζ α ς Ά σ έ ρ - Π ά ρ δ ο γιά τό νόημα της επετείου του 'Ολοκαυτώματος:

Εά είχαν κερδίσει τά μισά από τά δικάιά τους οί 'Εβραίοι, αν οί φίλοι τους είχαν λίγο μόνο από τό πάθος και την επίμονή πού βάζουν οί εχθροί τους γιά νά τούς άφανίσουν. Κι όμως ακόμη και σήμερα (στά 1947) οί 'Εβραίοι αγωνίζονται σέ μία μάχη επιβίωσης πού είναι άνιση. Μιά μάχη όμως πού πρέπει νά κερδίσουν.

Γιατί ο άντισημιτισμός δέν είναι πρόβλημα έβραϊκό. Είναι δικό μας πρόβλημα.

'Ενα πρόβλημα πού μπορεί νά λυθεί μέ τή σοσιαλιστική επανάσταση. Είναι άπαραίτητη αλλά και άρκετή γιά νά πεθάνει ο άντισημιτισμός. Και θά την κάνουμε γιά χάρη των 'Εβραίων αλλά και γιά δική μας χάρη. Μας ένδια-

φέρει άμεσα και είμαστε όλοι άλληλέγγυοι μαζί τους άφου ο άντισημιτισμός όδηγεϊ ίσια στόν έθνικοσοσιαλισμό».

'Υπογραφή: Ζάν Πώλ Σάρτρ, 1947

Ο εκπρόσωπος της γαλλικής διανόησης πού γαλούχησε την παγκόσμια νεολαία μέ την άπαισιοδοξία του ύπαρξιμοῦ κι άργότερα μέ την άισιοδοξία του μαρξισμού.

Σοφολογιώτατοι, κύριε ύπουργέ, έξοχώτατοι κ. πρέσβεις, κυρίες και κύριοι βουλευτές, κυρίες και κύριοι πρόεδροι, άγαπητοί φίλοι.

'Η πολιτική συγκυρία των καιρών μας, άλοίμονο, είναι άπόδειξη ότι λίγοι εισάκουσαν και σκέφτονται σάν τόν Σάρτρ.

'Εχουμε φτάσει σέ σημείο έξαρσης του άντισημιτισμού όπως στά χρόνια της ναζιστικής Γερμανίας.

Τότε όλοι οί 'Εβραίοι ήταν επικίνδυνοι επειδή ήταν κομμουνιστές. Σήμερα οί 'Εβραίοι όλοι είναι επικίνδυνοι γιατί είναι καπιταλιστές. Κι ένw κι ο κομμουνισμός κι ο καπιταλισμός είναι έννοιες παραδεκτές άπό τόν μέσο άνθρωπο άπό τόν επιστήμονα, γιά τόν λαό μόλις συνταίριαστοῦν μέ τόν 'Εβραίο έξευτελίζονται.

'Αντίστροφα ο 'Εβραϊός στερείται άπό τό άπλό δικαίωμα της έκλογής της μίας ή της άλλης ιδεολογίας, της μίας ή της άλλης πολιτικής παράταξης.

Ρατσισμός — φυλετική διάκριση — ή άπλά διάκριση πού ύποβιβάζει τόν 'Εβραίο σάν πολίτη, πού ύποβιβάζει τό έβραϊκό κράτος — τό 'Ισραήλ. Κι όμως ζούμε στόν

‘Ημέρα μνήμης για τό ‘Ολοκαύτωμα

αίωνα της ισότητας — της ισότητας των ανθρώπων — της ισότητας των κρατών.

Στόν αιώνα αυτόν τόν εικοστό συνέβη καί τό ‘Ολοκαύτωμα - ή γεννοκτονία των 6.000.000 ‘Εβραίων της Εύρωπης.

Οί ναζιστές τό όνόμασαν «ή τελική λύση». ‘Υπήρξε ή πιό άνόσια λύση πού δόθηκε ποτέ στό «‘Εβραϊκό πρόβλημα». ‘Ετσι είχαν όνομάσει στά τέλη του περασμένου αιώνα τήν άνάγκη μιάς πατρίδας γι’ αυτούς πού κατά καιρούς ξγιναν αντικείμενο διώξεων καί καταδιώξεων στις διάφορες χώρες της περιπλάνησής τους.

Διώξεις από τούς Ρωμαίους, από τούς λαούς της ‘Ιερής ‘Εξέτασης από τούς τσάρους της Ρωσίας κι από τούς Πολωνούς μέ τά περίφημα πογκρόμ τους.

Τό ‘Ολοκαύτωμα όμως ήταν ή πιό φρικτή κατάληξη του άντισημιτισμού πού αλλοίμονο διδάχτηκε καί διδάσκειται στους λαούς έδώ καί δύο χιλιάδες χρόνια.

‘Ενα έγκλημα πού συγκλόνησε τά θεμέλια του πολιτισμού καί καταβάρθρωσε τίς άρχές του άνθρωπισμού.

‘Ο οικονομικός άντισημιτισμός τρόμαξε καί ύποχώρησε μπρός τό μέγεθος της καταστροφής πού έπληξε όχι μόνο τούς ‘Εβραίους, όλους τούς έμπόλεμους νικητές καί νικημένους.

‘Ο θρησκευτικός άντισημιτισμός μοιρολόγησε γιά τήν ήθικη κατάντια ανθρώπων Χριστιανών. Πολλοί άναγνώρισαν ότι έπρεπε νά διορθωθούν καί μερικοί διόρθωσαν τά κείμενα των προσευχών αναφορικά μέ τούς ‘Εβραίους. Μόνο ό πολιτικός άντισημιτισμός θριαμβολόγησε καί θριαμβολογεί άκόμη. Τήν μέρα πού ‘φυγαν οι Γερμανοί από τή Θεσσαλονίκη, 26 του ‘Οκτώβρη του 1944, μετρηθήκαμε, είμασταν πέντε. ‘Από τούς άλλους τούς 56.000 ‘Εβραίους της πόλης δέν ύπήρχε κανείς μά κανείς... ‘Αργότερα μάθαμε... οι γιαγιάδες, οι παπούδες, οι θείοι, οι θείες, τά ξαδέρφια, τά αδέρφια, οι φίλοι, όλοι όσους είχαμε δει από τό παράθυρο της κρυψώνας μας νά κατευθύνονται σ’ άτέλειωτες σειρές πρós τόν σταθμό, είχαν θανατωθεί στά κρεματόρια του ‘Αουσβιτς. Καί δέν ήταν μόνο οι ‘Εβραίοι της Θεσσαλονίκης, ήταν κι από τήν ‘Αλεξανδρούπολη, τήν Κομοτινή, Ξάνθη, Διδυμότειχο, Καβάλα, Δράμα, Σέρρες, Καστοριά, Φλώρινα, Τρίκαλα, Λάρισα, Βόλος, Χαλκίδα, ‘Αθήνα, Πάτρα, ‘Ιωάννινα, Πρέβεζα, ‘Αρτα, Κέρκυρα, Ζάκυνθο, Χανιά, Ρόδο, Κώ 25 συνολικά κοινότητες πού άριθμούσαν 77.377 άτομα πρίν τόν πόλεμο καί 10.226 μετά.

‘‘Όσοι λίγοι γύριζαν από τήν κόλαση μās διηγόνταν... ήταν τρομερό νά πιστέψεις, άλλ’ αλλοίμονο γιά τούς ‘Εβραίους τίποτα δέν είναι άρκετά τρομερό πού νά μή τούς έχει συμβεί...

‘‘Άρχισαν νά ‘ρχονται κι οι ειδήσεις, από τά στρατεύματα τά λεγόμενα «της Νίκης» οι φωτογραφίες, τά φίλμ. ‘‘Έτσι ήταν όπως τά ‘λεγαν, ξυρισμένα κεφάλια, ριγωτές πυτζάμες, σκελετωμένοι άνθρωποι, πτώματα, άναρίθμητα πτώματα, από τά άέρια κι άλλοι στους όμαδικούς τάφους, ξυλοδαρμοί, άγριοι σκύλοι, ήλεκτροφόρα συρματοπλέγματα, ίατρικά πειράματα...

Πώς ήταν τό Μπιργκενάου, τό ‘Αουσβιτς, ή Μπούνα, ή Τρεμπλίνκα, τό Νταχάου, τό μπλόκ 10 των πειραμάτων του Μένγκελε, μπορούν νά μās τό περιγράψουν, ζωντανοί μάρτυρες, ‘Ελληνες Χριστιανοί κι ‘Εβραίοι πού είναι

ανάμεσά μας. Τοῦτο είναι εὐτύχημα γιά τήν ‘Ιστορία. Γιατί σήμερα τό Μπιργκενάου έχει μεταβληθεί σέ μιά άπέραντη έκταση μαύρης, κατάμαυρης γής μ’ ένα μεγαλόπρεπο μνημείο, καί τ’ άλλα στρατόπεδα του θανάτου σέ μουσεια μέ σύγχρονη διαρρύθμιση, καί καλοφώτιστες βιτρίνες όπου άντικρύζεις, πρωτότυπες τεράστιες συλλογές από κομμένα μαλλιά, γυαλιά, παπούτσια, βαλίτζες, άλλα καί σαπούνια φτιαγμένα από άνθρώπινο λίπος.

Στή δίκη της Νυρεμβέργης τόν Νοέμβρη του 1945, οι περιγραφές των στρατοπέδων καί της ζωής τους εκεί από κρατούμενους πού είχαν σωθεί, άποτέλεσαν ένα τρομερό κατηγορητήριο γιά τούς 21 πού δικάζονταν.

Κατηγορούμενοι ό Γκαίριγκ, ό Ρούντολφ ‘Ες, ό Σλάϋχερ, ό Φον Πάπεν, ό Ρόζεμπεργκ, ό Ρίμπεντροπ κι άλλοι μάλλον κομπάρσοι της ναζιστικής νομενκλατούρας. Δέν

‘Ημέρα μνήμης για τό ‘Ολοκαύτωμα

τούς ζητήθηκε όμολογία άλλ’ άπολογία. Κοινό χαρακτηριστικό σ’ όλες τίς άπολογίες ή επίκληση του καθήκοντος, τής ύπακοής στους άνωτέρους, στους νόμους τής πατρίδας. ‘Αλλά τό ναζιστικό κράτος δέν ήταν κράτος δικαίου, ή δομή του ήταν παράνομη, οι νόμοι του έγκληματικοί, αντίθετοι μέ τό Διεθνές Δίκαιο καί τίς άρχές τής έλευθερίας καί τής ισότητας. ‘Υπήρχε ήθικό καθήκον στην άνυπακοή.

Κι άπόδειξη ότι οι τότε Γερμανοί ένσυνείδητα έγκληματούσαν, τό γεγονός ότι όταν πλησίαζε ή ήττα τους, έξθαψαν τούς νεκρούς άπό τούς όμαδικούς τάφους καί τούς κάψαν, γκρέμισαν άνατινάζοντας τά κρεματόρια, φρόντισαν νά εξαφανίσουν τά ίχνη του έγκλήματός τους.

Στή Νυρεμβέργη 12 καταδικάστηκαν σέ θάνατο, έλλειπαν έξ άλλου οι πρωταγωνιστές, Χίτλερ, Χίμλερ, Γκαιμπελς, ‘Αϊχμαν καί άλλοι. ‘Εκτός άπό τή δίκη αυτή πού έγινε στή Νυρεμβέργη συμβολικά εκεί όπου είχαν ψηφιστεί οι ρατσιστικοί νόμοι τό 1935, έγιναν κι άλλου άλλες δίκες σ’ όλα αυτά τά χρόνια άφου τό Διεθνές Δικαστήριο τής Χάγης τό 1968 άναγνώρισε τή μή παραγραφή των ναζιστικών έγκλημάτων. ‘Εγινε καί στήν ‘Αθήνα μία τέτοια πολύκροτη δίκη. Δικάστηκε ό Μάξ Μέρτεν ένας άπό τούς υπεύθυνους του έξανδραποδισμού των ‘Ελληνοεβραίων. Του έπιβλήθηκε ποινή 25 χρόνια καταναγκαστικά έργα, έμεινε στίς έλληνικές φυλακές έξι μήνες.

Σ’ όλο τόν κόσμο υπάρχουν κάπου 10.000 έπιζώντες των ναζιστικών στρατοπέδων. Γιά χρόνια πολλά προσπαθούσαν νά ξεχάσουν γιά νά ζήσουν στον ρυθμό μιάς όμαλης ζωής.

Κυκλοφορούν έτσι άνάμεσά μας τά θύματα όμως άλοίμονο κυκλοφορούν κι οι θύτες. Μένγκελε, Λόις Μπρυνερ, Βαλντχάιμ.

Καί τούτο έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί αυτοί δέν ξεχνάνε κι ή τακτική του ναζισμού έχει αναβιώσει.

‘Ο Βαλντχάιμ, παίζοντας τόν ρόλο του ειρηνοποιού μετέτρεψε τόν ΟΗΕ σέ κέντρο λήψης άντιεβραϊκών άποφάσεων.

Πολιτικές σκευωρίες χρησιμοποιούν τήν όδό του αντισημιτισμού γιά νά φτάσουν τόν στόχο τους. Μάλιστα οι πρωταγωνιστές άλλαξαν μανδύα καί δέν λέγονται άντισημίτες αλλά άντισιωνιστές.

‘Αποβλέπουν δήτην στήν εξαφάνιση του ‘Ισραήλ κι όχι των ‘Εβραίων. Κι ενώ τό ‘Ισραήλ υπήρξε τό θαύμα μιάς άνάστασης, σάν τήν ‘Ανάσταση του Χριστου πού πριν λίγες μέρες γιορτάσατε άδέλφια μας Χριστιανοί. Κι ενώ τό χάσμα πού άνοιξε ό σεισμός εύθύς έγέμισε άνθη όπως θά ‘λεγε ό εθνικός μας ποιητής, άφου μετά τόν θάνατό τους άναστήθηκαν οι άδικοχαμένοι μέ τή δημιουργία του ‘Εβραϊκού Κράτους.

Εύκολα μπορούμε νά φανταστούμε πώς θά ‘ταν ό κόσμος σήμερα άν δέν υπήρχε τό ‘Ισραήλ, άν είχαν εξαφανιστεί οι πόλεις, τά χωριά κι οι άγροί άπό τήν έρημο. Θά ‘χαν άραγε λυθεί τά προβλήματα του πετρελαίου του πυρηνικού έξοπλισμού, τής άτμοσφαιρικής μόλυνσης, τής άνεργίας καί τής πείνας; ‘Ασφαλώς όχι. Κι όμως πολλοί γιά νά δικαιολογήσουν τά άνομολόγητα έγκλήματά τους επικαλούνται τήν μήνη καί τήν έξθρα τους ένάντια στους ‘Εβραίους ένάντια στό ‘Ισραήλ. Σχεδόν ακολουθούνται τ’ άχνάρια τής πρόσφατης μεθοδολογίας του

‘Η Κυρία Ραχήλ Σαλαρίο, πού επέζησε άπό τά στρατόπεδα καταθέτει στεφάνι εκ μέρους των όμήρων

‘Ημέρα μνήμης για τό ‘Ολοκαύτωμα

ναζισμού. “Εναν ναζισμό πού τόν είπαμε καί χιτλερισμό γιατί δῆθεν τὰ ἐγκλήματα ξεπηδούσαν ἀπό τὴν τρέλα τοῦ Χίτλερ.

‘Ενῶ τὰ ὑποκινούσαν τὰ ὀργανωμένα συμφέροντα αὐτῶν πού ἀπόβλεπαν στὸν Β’ παγκόσμιο πόλεμο.

“Ἔτσι καί σήμερα μᾶς ἀποπροσανατολίζουν καί μᾶς πείθουν ὅτι πρόκειται γιὰ μιά παροδική συμπτωματική καί πάντως προσωπική τρέλα ὅταν ἐκδηλώνεται τρομοκρατία, ὅταν καταφέρονται καί πάλι ἐνάντια στοὺς ‘Εβραίους.

‘Ἦταν 6.000.000.

Μόνο ὅταν σίγασαν τὰ ὄπλα ὁ λαβωμένος ‘Εβραϊσμός τῆς Εὐρώπης μπόρεσε νά μετρήσει τό μέγεθος τοῦ ‘Ολέθρου.

‘Από τὰ 3.350.000 Πολωνοεβραίους ἀπόμειναν μόνο 55.000. 250.000 εἶχαν καταφύγει στή Ρωσία. Οἱ ὑπόλοιποι σχεδόν 3.000.000 εἶχαν χαθεῖ στήν ἄβυσσο, στήν ἐπανάσταση τοῦ γκέττο τῆς Βαρσοβίας, στά κρεματόρια καί τούς φούρνους στ’ ἀναρίθμητα στρατόπεδα πού οἱ Γερμανοί εἶχαν γεμίσει τὴν Πολωνία.

Στὴν Τσεχοσλοβακία πού προπολεμικά ἀριθμοῦσε 360.000 ‘Εβραίους δέν ἀπόμειναν παρά 40.000. ‘Ἡ Ρουμανία ἀπό τό ἕνα ἑκατομμύριο μέτρησε 320.000 παρόντες. ‘Ἡ Ἑλλάδα κι ἡ Γιουγκοσλαβία χάσαν τὰ 9/10 τοῦ ἐβραϊκοῦ πληθυσμοῦ τους. ‘Ἡ Ὁλλανδία τὰ 4/5, ἡ Οὐγγαρία κι ἡ Γαλλία τό 1/2.

‘Από τό 1939 - 1945 χάθηκε συνολικά τό 1/3 τῶν ‘Εβραίων ὄλου τοῦ κόσμου καί τό 1/2 ἀπό τοὺς ‘Εβραίους τῆς Εὐρώπης. Μεγάλη ἡ συμφορά ἀσύγκριτη ἡ δυστυχία, τέτοια πού κανένας ἄλλος λαός δέν ἔχει δοκιμάσει

ἀπό τὴν αὐγὴ τῆς ‘Ιστορίας.

Γυναῖκες πού ὁ γιατρός Μένγκελε με τὰ πειράματά του σὺν ἀφαίρεσε τό δικαίωμα νά γίνετε μητέρες.

Μητέρες πού οἱ ναζί σὰς ἄρπαξαν τὰ παιδιὰ σας ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά γιὰ νά τὰ πετάσουν στὶς φλόγες, σήμερα «Παγκόσμια γιορτὴ τῆς Μητέρας» με δέος καί σεβασμό σὰς νοιώθουμε δίπλα μας, γιατί ἀλήθεια δέν βρῖσκουμε παρήγορα λόγια γιὰ σὰς.

★

Μέρες μνήμης σάν τὴ σημερινὴ ἀνοίγουν τὴν αὐλαία στό μέλλον. Στό ἀχνοφώτιστο σκηνικό ξεχωρίζουν παραταγμένες οἱ γενιές πού χάθηκαν. Τέσσερις γενιές μαζι, ἀφοῦ αὐτανδρὸ βυθίστηκε τό πλοῖο τῆς ζωῆς τους. Ξεπροβάλλουν ἀκόμη κι οἱ δίκαιοι τῶν ἐθνῶν, οἱ δικοί μας, ὁ Δαμασκηνός, ὁ “Αγγελος “Εβερτ, ὁ Βρανόπουλος, τὰ πρωτοπαλλίκαρα τῆς ‘Αντίστασης (ΕΑΜ - ΕΛΑΣ - ΕΔΕΣ), οἱ ἀνώνυμοι πού μᾶς κρύψανε στά σπίτια τους. Κι εἶναι ἐκεῖ μαζι τους κι οἱ δολοφόνοι ἐξαγνισμένοι ἀπὸ τὸν ἴδιο τους τόν πιό φρικτὸ θάνατο, τὸν ἥθικο.

Μᾶς περιμένουν στό σταυροδρόμι τοῦ πεπρωμένου. Μᾶς καλοῦν νά προχωρήσουμε μπροστά γιὰ τὴν εἰρήνη. Κι ἐμεῖς ὄλοι ὅσοι πιστεύουμε στ’ ὄραμα τῆς ἀνεξάρτητα ἀπὸ θρησκεία, χρῶμα ἢ καταγωγή, ναί ἐμεῖς ὄλοι θά προσπαθήσουμε νά φτάσουμε ὀδεύοντας με κόπο, με τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ τρόμου ἀλλὰ καί τὴν ἀγωνία τῆς ἐλπίδας.

‘Ἦταν ἔξι ἑκατομμύρια. “Αντρες καί γυναῖκες, γέροι καί παιδιὰ, ἔφηβοι καί μωρά, ἀνάπηροι καί ἄρρωστοι.

— Στὴ μνήμη τους ἀνάβουμε χρυσὰ λιβανιστήρια. Γι’ αὐτοὺς τὰ νικητήρια, οἱ σάλπιγγες θά ἤχουν.

Η ΔΙΚΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΣΤΟΧΟΣ»

Η ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα «Στόχος» εἶχε γράψει στό φύλλο τῆς 8.8.1985 ὅτι «οἱ ‘Εβραῖοι δημιούργησαν τό AIDS» κι ὅτι «οἱ ‘Εβραῖοι (βρῖσκονται) πίσω ἀπὸ τίς πυρκαγιές τῶν δασῶν».

Κατόπιν αὐτοῦ, τό Κεντρικὸ ‘Ισραηλιτικὸ Συμβούλιο, ὅπως εἶχε ὑποχρέωση ἀπὸ τίς ἀρχές τῆς ἠθικῆς γιὰ τὴν προώσπιση τῆς ἀλήθειας, ὑπέβαλε μὴνυση κατὰ τῆς ἐφημερίδας γιὰ συκοφαντικὴ δυσφήμιση διὰ τοῦ Τύπου.

‘Ἡ ἐκδίκαση τῆς μηνύσεως στό Τριμελές ὀρίστηκε στίς 21 Μαΐου 1986, ἀλλὰ ἀναβλήθηκε κατόπιν αἰτήσεως τοῦ κατηγορουμένου, γιὰ τίς 6 ‘Ιουνίου 1986.

Κατὰ τὴν ἐκδίκαση τῆς 6 ‘Ιουνίου, ὁ διευθυντὴς τοῦ

«Στόχου» κ. Γ. Καψάλης κατέθεσε τὴν παρακάτω δήλωση:

Κατόπιν ἐρεύνης πού κάναμε, δέν διαπιστώθηκε ὅτι ἀνταποκρίνονται στὴν πραγματικότητα τὰ δημοσιεύματα τῆς 8ης Αὐγούστου 1985 τῆς ἐφημερίδος «Στόχος», πού ἀναφέρονται στὴν ἀσθένεια AIDS καί τίς πυρκαγιές τῶν δασῶν καί γι’ αὐτό λυπούμεθα γιὰ τὰ δημοσιεύματα σέ βάρος τοῦ ἐβραϊκοῦ στοιχείου.

‘Ἡ παρούσα δήλωσή μου θά δημοσιευθεῖ στό ἀμέσως ἐπόμενο φύλλο τοῦ «Στόχου».

Κατόπιν τῆς παραπάνω δηλώσεως τό Κ.Ι.Σ. ἀπέσυρε τὴ μὴνυση.

ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΦΥΛΛΟ ΤΩΝ «ΧΡΟΝΙΚΩΝ»

Λόγω τῶν θερινῶν διακοπῶν, τό ἐπόμενο φύλλο τῶν «Χρονικῶν», ἀρ. 89, θά κυκλοφορήσει τόν Σεπτέμβριο. Καλὸ καλοκαίρι!

ΜΑΡΚ ΣΑΓΚΑΛ

‘Ο ζωγράφος,
ή εποχή του
καί τό έργο του

Του κ. ΝΙΚΟΥ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Καί εἶπε ὁ Θεός: Γεννηθήτω φῶς, καί ἐγένετο φῶς. Καί εἶδεν ὁ Θεός τό φῶς ὅτι καλόν (Γένεσις 1,3 - 4)». Αὐτή ἡ μεγάλη ἀποκάλυψη τοῦ κόσμου μέσα ἀπό τό φῶς στά μάτια τοῦ Chagall ἀποτυπώθηκε στά ἀναρίθμητα ἔργα του πού σφράγισαν γιά πάντα τήν ἱστορία τῆς μεγάλης Τέχνης καί τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Κάθε φορά πού θά μιλάμε ἢ θ' ἀναφερόμαστε στό ἔργο τοῦ Chagall, κάθε φορά πού μαγεμένοι θά παρακολουθοῦμε ἔστω καί τό πιό μικρό ἔργο του θά εἶμαστε πάντοτε βέβαιοι, ὅτι μέσα ἀπ' αὐτό μιλάει ἡ ἴδια ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ τῆς Βίβλου. Ὁ Μ. Chagall ἔμεινε ὡς τό τέλος τῆς ζωῆς του ὁ μέγανος πιστός καί ὁ αἰώνιος θαυμαστής τοῦ κόσμου, τοῦ φωτός καί τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἀκριβῶς ξεπήδησαν ἀπό τήν πρώτη ἡμέρα τῆς Δημιουργίας τους. «Ἐπέστρεψα στό μεγάλο βιβλίό τοῦ κόσμου, στή Βίβλο. Ἐπί τή παιδικά μου χρόνια μέ γέμισε μέ τό ὄραμα γιά τή μοῖρα τοῦ κόσμου καί μέ ἐνέπνευσε στό ἔργο μου. Στίς στιγμές τῶν προβληματισμῶν μου ἡ ὑψηλή ποιητική τῆς ἀξία καί ἡ σοφία τῆς Βίβλου μέ ξεκούραζε. Ἦταν γιά μένα κάτι σάν μία δευτέρα φύση. Βλέπω πάντοτε τά γεγονότα τῆς ζωῆς καί τά ἔργα τῆς τέχνης μέσα ἀπό τή σοφία τῆς Βίβλου. Κάθε πραγματικά μεγάλο ἔργο τέχνης ὀρίζεται ἀ-

πό τό πνεῦμα τῆς καί τήν ἁρμονία τῆς... Ἐπί τότε πού τήν ἐσωτερική μου ζωή τήν κατέκτησε τό πνεῦμα καί ὁ λόγος τῆς Βίβλου, αὐτά προσπάθησα καί νά τά ἐκφράσω. Θεωρῶ πολύ βασικό νά φανερώσω ὅλα ἐκεῖνα τά στοιχεῖα τοῦ κόσμου πού δέν εἶναι ὁρατά καί νά μήν ἀναπαράγω μόνον τή φύση ἔστω καί σέ ὅλες τῆς τίς πλευρές» (Chagall by Chagall σελ. 193).

Αὐτό τό φῶς θ' ἀνακαλύψει ἀργότερα ὁ Chagall στό Παρίσι ὅπου θα ταξιδεύσει γιά πρώτη φορά λίγο πρῖν ἀπό τόν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο, αὐτό τό φῶς θά λατρεύσει, αὐτό τό φῶς θά προσπαθήσει νά συνοψίσει σέ ὅλα του τά ἔργα μέ τόν ὄνειρικό καί ποιητικό κόσμο πού θά δημιουργήσει. Ἐπί αὐτή ἡ λατρεία τοῦ χρώματος καί τοῦ φωτός δέν εἶναι ἕνα στοιχεῖο χωρίς μία βαθύτερη θεμελίωση: ὁ Chagall θεμελιώνει ὅλο τό ἔργο του, ὅλη τήν παρουσία του μέσα στόν κόσμο στή Βίβλο καί στόν μυστικισμό τῶν Hasidim. Ἐπί μέ τό ἔργο του δέν ἐκφράζει ἀπλῶς τόν κόσμο. Ἐπί ἀποκαλύπτει ὅψεις τοῦ κόσμου, φέρνει ἀπό τό βάθος τῆς καρδιάς του στήν ἐπιφάνεια ἐκεῖνα τά ὄραματα πού διατρέχουν τόν κόσμο τῆς Βίβλου καί ἀρδεύουν αἰῶνες τώρα τόν πολιτισμό μας. «Στή ζωγραφική τοῦ Chagall οἱ ἄγγελοι, οἱ ἐραστές, τά λουλούδια καί τά ζῶα, ὅλα ἐλευθερώνονται ἀπό τή γήινη βαρύτητα καί

«Μητέρα Ρωσία», Ιχνογραφία του Σαγκάλ, 1912 - 13.

ἀναμώνουν σ' ένα εξαισιο και θριαμβικό χορό μέσα στο χώρο, σ' ένα ἀτελείωτο πέταγμα κάτω από μία ρομαντική σελήνη» θά γράψει ο Τζόζεφ Φόστερ στην «Αμερικανική Έγκυκλοπαίδεια» (τ. 6 σελ. 234) ἀναφερόμενος στο ἔργο του Μάρκ Σαγκάλ. «Αν οἱ Ἕλληνες εἶχαν μόνον ἕνα ἄλογο πού πετοῦσε και μετέφερε τούς ποιητές στά ὕψη τῶν ἐμπνευσεῶν τους και οἱ Ἄραβες ἕνα μαγικό χαλί πού καταργοῦσε τίς ἀποστάσεις, ὁ Σαγκάλ μᾶς ἔδωσε κάτι πολύ περισσότερο, μᾶς πρόσφερε στο ἔργο του ἕνα ὁλόκληρο σύμπαν σέ κίνηση. Κίνηση μέσα στην ἀπέραντη ἀγκαλιά τοῦ φωτός και μέσα στην ἀσύλληπτη παρουσία τοῦ Θεοῦ! Ὁ Σαγκάλ, θά γράψει ὁ Φόστερ, δημιούργησε ἕναν ὁλόκληρο κόσμο μέ δημιουργίες πού πετοῦν, πού ξεπερνοῦν δηλαδή τά γήινα μέτρα και αὐτόν ἀκριβῶς τόν κόσμο τόν ἐντυσε μέ τίς πύο προσωπικές, τίς πύο ἀνέκφραστα δικές του συγκινήσεις. Ὁ Σαγκάλ πού γνώρισε και σπούδασε συστηματικά και σέ βάθος τήν εὐρωπαϊκή τέχνη δέν ἔμεινε στην ἀνάλυση τοῦ κόσμου! Χρησιμοποιοῦντας τά μαθήματα και τά διδάγματα τῆς εὐρωπαϊκῆς τέχνης προχώρησε περισσότερο και μακρύτερα: προχώρησε σέ μία νέα σύνθεση τοῦ κόσμου και τοῦ σὺμπαντος ὄχι μέ τήν λογική ἀλλά μέ τήν ποίηση τῆς καρδιάς. Οἱ συνθέσεις τοῦ Σαγκάλ μέ τό ὄνειρικό βάθος τοῦ χρώματος ἀντιστοιχοῦν στίς μεγάλες συγκινήσεις πού ἀνέβαιναν ἀπό τό βάθος τῆς καρδιάς του, ἀπό τό βάθος τῶν δραματισμῶν του τῶν δικῶν του ἀλλά και ὁλόκληρης τῆς μεγάλης παραδόσεως πού ἐξέφραζε. Ἔτσι, γιά μία ἀκόμη φορά ὁ βιβλικός κόσμος τροφοδότησε ἀπό τά ὑπόγεια μυστικά βάθη του τόν εὐρωπαϊκό πολιτισμό και τόν ἄνθρωπο τοῦ αἰῶνα μας, ἐμᾶς ὅλους ἀλλά και τό μέλλον.

Τά πρῶτα χρόνια

Ο Μάρκ Σαγκάλ γεννήθηκε στίς 7 Ἰουλίου 1887 στο μικρό χωριό Liozno κοντά στο Βιτέμπσκ, στή Ρωσία και ἄφησε γιά πάντα τόν κόσμο τοῦτο πρὶν ἀπό λίγους μήνες κατάφορτος ἀπό τά χρόνια τῆς ζωῆς, ἀπό δόξα και ἀναγνώριση, σφραγίζοντας ἀνεξίτηλα τήν παγκόσμια τέχνη και τήν πορεία τοῦ πολιτισμοῦ μας. Οἱ γονεῖς του και οἱ συγγενεῖς του ἦταν ὁπαδοί τοῦ Baal Shem Tov, ἰδρυτῆ τοῦ Hasidism, ἑνός κλάδου τῆς ἔβραϊκῆς θρησκείας πού πίστευε ὅτι ὁ Θεός βρισκόταν στο κάθε τι, ὅτι ἦταν Θεός τῆς αἰσιοδοξίας, τῆς χαράς και τῆς ζωῆς. Ὁ Σαγκάλ διδάχθηκε ἀπό κάποιον παππού του, καθηγητῆ τῶν θρησκευτικῶν και ἀπό τόν πατέρα του, ὅλον τόν μυστικισμό τοῦ Hasidism πού περισσότερο βίωσε ὁ ἴδιος ὡς ἐσωτερικό μυστικισμό πού τοῦ ἔδωσε ὅλες τίς προϋποθέσεις γιά ἕνα νέο δράμα τοῦ κόσμου. Ὄταν ὁ Σαγκάλ θά ἐπισκεφθεῖ ἀργότερα τό νεκροταφεῖο τῆς γενέτειράς του δέν θά ἴδει μόνον τά μνηματα δηλαδή τή φθορά και τόν θάνατο, ἀλλά πολύ περισσότερο τή σιωπηλή και ἀτέρμονη αἰωνιότητα νά ξετυλίγεται μπροστά του μέσα στην ἀπολυτότητα τοῦ Θεοῦ. Τότε θά γράψει γιά τόν παππού του: «... Κατάλαβα ὅτι ἦταν ἕνας τιμημένος ἄνθρωπος. Ἐνας ἄνθρωπος ἀτίμητος, ἕνας ἅγιος...». Χωρίς τήν ἀγάπη και τόν φόβο τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος μοιάζει μέ πουλί χωρίς φτερά διδάσκει ὁ Hasidism. Καί ἀκόμη: ἡ μελαγχολία εἶναι ἀνάθεμα ἐπειδή βάζει φραγμό μεταξύ τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ Δημιουργοῦ του, δέν ἀφήνει τόν ἄνθρωπο νά γευτεῖ τή μεγάλη χαρά πού πλημμυρίζει τόν κόσμο και προέρχεται ἀπό τόν Θεό, ἐπειδή δέν ἀφήνει τήν ψυχῆ μας νά φλέγε-

ται από τόν ένθερμο ένθουσιασμό γιά τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ πού βρίσκεται παντοῦ. Ὁ μικρός Σαγκάλ μέσα στό κλίμα αὐτό τῶν μουσικισμῶν καί τῆς ψυχικῆς ἀνατάσεως, μέσα στή Συναγωγή θά μάθει ὅτι: ὁ ἀληθινός σκοπός τῆς εὐσέβειάς μας πρὸς τόν Θεό εἶναι νά βλέπουμε τό ἀληθινό φῶς καί νά εἶμαστε ἱκανοί νά βιώνουμε τήν πραγματικότητα τῆς προσεγγίσεως πρὸς τόν Θεό ὁ δὲ νά βρισκόμαστε πάντοτε μέ τόν Θεό. Αὐτή τήν εὐσέβειά του θά τήν καλλιεργήσει ἀκόμη περισσότερο μέ τήν βοήθεια τῆς μητέρας του ἡ ὁποία, ὅταν κάποτε ὁ μικρός Μάρκ τῆς παρουσίασε κάποια ζωγραφιά ἐκείνη τοῦ εἶπε: «Ναί, ἀγόρι μου, τό βλέπω καί πράγματι ἔχεις ταλέντο. Ὅμως ἀκουσέ με παιδί μου. Ἴσως ὀφείλεις νά γίνεις ἱερεὺς... Ἄπό πού τό πήρες αὐτό τό ταλέντο;».

Μετά ἀπό τήν Βίβλο καί τόν Hasidism, τά κύρια αὐτά θεωρητικά καί μουσικιστικά στοιχεῖα πού ἐπέδρασαν στή σκέψη καί τόν χαρακτήρα τοῦ νεαροῦ Σαγκάλ, οἱ πρόγονοι, τό χωριό, οἱ γιορτές τῆς Συναγωγῆς, ὁ περίγυρος τῶν ἀνθρώπων, ὅλα αὐτά ἀποτελοῦν τῆς ἄλλης πηγῆς τῆς ἐμπνεύσεώς του. Γι' αὐτά ὅλα θά γράψει στήν αὐτοβιογραφία του σελίδες γεμάτες ἀπό νοσταλγία, μία τρυφερή καί διάφανη θλίψη ἀλλά καί μία ἀδιόρατη χαρά ἐπειδὴ ὅλα αὐτά ζοῦν μέσα του, στήν καρδιά του ἀλλά καί ἐπειδὴ μπορεῖ αὐτά ἀκριβῶς νά τά κάνει τέχνη. Ἄλλά ἐάν προχωρήσουμε σέ μεγαλύτερο βᾶθος, ἐάν δοῦμε πίσω ἀπό τούς προγόνους, ὅσους μπορεῖ νά συγκρατήσει ἡ μνήμη του, βρισκόμαστε στό στῆθος ἐκεῖνο τῆς συνειδήσεως τοῦ Σαγκάλ ὅπου κυριαρχεῖ ἡ συλλογικὴ μνήμη τῶν διωγμῶν τῶν Ἑβραίων στοὺς τελευταίους αἰῶνες. Ἡ αἰσιόδοξη καί σχεδόν πανθειστικὴ πίστη τοῦ Hasidism, ἡ ἰδιότυπη θεώρηση αὐτοῦ τοῦ μουσικιστικοῦ ρεύματος τῶν σχέσεων Θεοῦ - ἀνθρώπου, ἀνθρώπου - φύσεως, ἀνθρώπων μεταξύ των, ἦταν μία ἀντίδραση στοὺς ἐπικίνδυνους καί σκληροὺς διωγμούς πού ὑπέστησαν οἱ Ἑβραῖοι τῆς Πολωνίας. Ὁ ἴδιος ὁ Σαγκάλ θά γράψει ἀργότερα πῶς ἔμαθε νά βλέπει τούς ἀνθρώπους, τῆς σχέσεις τους καί τόν κόσμο τους, μέ πόση ἀγάπη ἔσκυψε πάνω ἀπὸ τόν κάθε ἀνθρώπο καί μέ πόση εὐγένεια ψυχῆς, μέ πόση αἰσιοδοξία καί πίστη τόν παρουσίασε στά ἔργα του. Τὴν κάθε μέρα του ὁ Σαγκάλ θά τὴν ἀφιερώνει στή μελέτη καί σπουδὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἔτσι ὅπως αὐτός ἀναδύεται μέσα ἀπὸ τὴ ζωὴ. Πάνω σ' αὐτὸν τόν ἀνθρώπο θά σκύψει μέ ἀγάπη, ὑπομονὴ καί ἀπέραντη στοργή.

Ὁ Σαγκάλ ἔχει πάντα ἀνοιχτά τά μάτια του ζώντας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους γυρίζοντας γωνιά - γωνιά τὴν κάθε πόλη πού ἐπισκέπτεται.

Σπουδές καί ἀναζητήσεις

Αὐτές οἱ καταλυτικὲς ἐπιδράσεις τοῦ ἰσραηλικοῦ μουσικισμοῦ στήν ψυχὴ καί τὴν καρδιά τοῦ νεαροῦ Σαγκάλ φαίνονται καί ἀπὸ κάτι πού ἔγραψε ἀργότερα γιά ἓνα Σάββατο, πού πήγε μέ τούς γονεῖς του καί τούς συγγενεῖς του στή Συναγωγή γιά νά προσευχηθοῦν. Στά μάτια τοῦ μικροῦ Σαγκάλ, ὅλοι αὐτοὶ οἱ προσευχόμενοι ἔμοιαζαν μ' ἓνα σύνολο φωτισμένων ἀγίων πού ἐπικοινωνοῦσαν μέ τόν Θεό. Σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν περίοδο τῆς ἡλικίας του φαίνεται ὅτι θ' ἀρχίσουν νά μπαίνουν οἱ βάσεις τοῦ αἰσθητικοῦ του πιστεύω, πού σ' ὅλη του τὴ ζωὴ θά ἀποτυπώσῃ σέ μία ἀτελείωτη περιπέτεια μορφῶν. Ἡ φαντασία του καί οἱ ἀν-

τιλήψεις του γιά τόν κόσμο καί τήν πραγματικότητα σχηματοποιοῦνται κατ' ἀρχὴν μέσα σ' αὐτό τό περιβάλλον τῆς Συναγωγῆς, τῆς ὥρες τῶν προσευχῶν ὑπὸ τὴν ἰσχυρὴ ἐπίδραση τῆς εὐσέβειας καί τῆς πίστεως τοῦ περιγύρου του στὸν Θεό. Ἦταν τόσο ἰσχυρὴ αὐτὴ ἡ ἐπίδραση, ὥστε ἀργότερα θά γράψῃ ὁ ἴδιος ὁ Σαγκάλ γιά ἓνα ὄραμα πού εἶδε μέσα στή Συναγωγή, κάποια στιγμή προσευχῆς καί λατρείας. «Ἡ ὄροφή», γράφει, «ἀνοίγει ξαφνικά κι ἓνα φτερωτὸ πλάσμα κατεβαίνει μέσα σέ μεγάλη ἀναταραχὴ, φτεροκοπώντας δυνατὰ. Τό πήρα γιά ἄγγελο. Δέν μπορῶ ν' ἀνοίξω τά μάτια μου... εἶναι τόσο μεγάλο, τόσο φωτεινό». Δέν εἶναι λοιπὸν ἀνεξήγητο, μετὰ ἀπὸ τό μικρὸ αὐτό ἀπόσπασμα, γιατί ὅλα τά δημιουργήματα τοῦ Σαγκάλ, ἀνθρώποι καί ζῶα, ὅλα, ὀλόκληρη ἡ φύση στά ἔργα του, ἐμψυχώνονται ἀπὸ τό οὐράνιο Πνεῦμα. Ὁ Σαγκάλ ἀγωνίζεται, μέ τὴν πιὸ ἔντονη καί τὴν πιὸ γνήσια ἔννοια τοῦ ὄρου νά ἐκφράσῃ καί νά μορφοποιήσῃ μέ ἀπειρους τρόπους αὐτὴ τὴν πραγματικότητα πού ζεῖ. Γι' αὐτό καί θέλει νά πετύχει ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, πού ἔπιασε τό μολύβι στά χέρια του, νά εἰκονίσει αὐτὴ τὴν «ἄλλη» πραγματικότητα, πού τὴν θεωρεῖ πιὸ πραγματικὴ, πιὸ ἀνθρώπινη, αὐτὴν τὴν κρυφὴ δύναμη μέσα στά πράγματα πού τόν συντροφεῖ ἀπὸ τότε πού κατάλαβε τόν κόσμο, αὐτὴ τὴ μουσικὴ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἀπ' ὅπου νιώθει ν' ἀναβλύζει ὀλόκληρη ἡ ὑπαρξη. Τό ἔρωτήμα πού τόν ἀπασχολεῖ εἶναι ἂν μπορεῖ νά φθάσει σ' ἓνα σίγουρο ὄραμα τοῦ κόσμου, σέ μία σύλληψη τοῦ κόσμου, ἔξω ἀπὸ τόν ἴδιο τόν κόσμο, ἔξω ἀπὸ τά μάτια του. «Στὴν τέχνη, ὅπως καί στὴ ζωὴ» θά γράψῃ «τό κάθε τι εἶναι δυνατό, ἂν στηρίζεται καί ριζώνει στὴν ἀγάπη».

Ἐρχεται στὴν τότε Ἁγία Πετρούπολη (σημερινὸ Λένινγκραντ), ἔφηβος, θεόφωτος καί γεμάτος πίστη στὴ ζωὴ νά σπουδάσῃ στὸ «Imperial School» τῶν καλῶν τεχνῶν. Μέρη γεμάτες φτώχεια ἀλλά καί μέρες γεμάτες προσπάθειες νά ἀνοίξῃ δρόμους στὴ φαντασία του. Πολλές μέρες περνοῦν χωρὶς νά ἔχει νά φάῃ τίποτε καί τῆς νύχτες βρίσκει κρεβάτι στά παγκάκια τοῦ πάρκου. Βρίσκονται ὁμως ὁ νεαρός Σαγκάλ τά μαθήματα τῆς σχολῆς συμβατικά καί χωρὶς ἐμπνευση, θά φύγει, γιά νά συνεχίσει τῆς σπουδῆς στὸ ἐργαστήριο θεατρικοῦ σχεδίου τοῦ Λεόν Μπάκστ. Ἐκεῖ ὁ Σαγκάλ βρίσκεται πιά στό δικά του νερά, στὸν δικό του κόσμο. Ἐκεῖ θά μπορεῖ νά ἐκφράσῃ τὸν δικό του κόσμο κι ἐκεῖ θά βρεῖ τὴν ἐμπιστοσύνη στὸ δικό του αἰσθητικὸ ὄραμα. Τά πρῶτα ἔργα του μιλοῦν γιά τὴν γέννηση καί τὸν θάνατο πού βασιζόνται σέ καθαρά ἀνθρώπινα θέματα.

Στὸ Παρίσι

Απὸ τό 1910 - 1914 ὁ Σαγκάλ πραγματοποιεῖ τό δεύτερο ὄνειρό του: ἐξασφαλίζει μέ τὴν ὑποστήριξη κάποιου σημαντικοῦ προσώπου τὴν μετάβαση καί τὴν παραμονὴν του στὸ Παρίσι. Ἐκεῖ, τά τέσσερα χρόνια, ὡς τὴν ἔκρηξη τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, ὁ Σαγκάλ θά μελετῆσῃ ἀπὸ κοντὰ τούς γίνοντες τῶν νεωτέρων ρευμάτων τῆς ζωγραφικῆς, θά εὐρύνῃ τόν κόσμο του ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ γωνία του, θά τελειοποιήσῃ τῆς δυνατότητές του ἀλλά θά μελετῆσῃ καί τὴν λογοτεχνία. Αὐτὴ ἡ περίοδος εἶναι ἡ δευτέρη καθοριστικὴ περίοδος τοῦ ἔργου του καί τῆς ζωῆς του. Ὁ Σαγκάλ, πολὺ γρήγορα θά καταλάβῃ, ὅτι ἡ μελέτη καί ἡ σπουδὴ τῶν ἔργων τῶν κορυφαίων ἐκπροσώπων τοῦ γαλλικοῦ ἱμπρεσιονι-

«Η αγελάδα με την όμπρέλλα», έλαιογραφία του Μ. Σαγκάλ, 1946.

σμοῦ καί τοῦ κυβισμοῦ, τῶν ἔργων τοῦ Βάν Γκόγκ καί τοῦ φωβισμοῦ τοῦ Ματίς σταματάει ἐκεῖ πού νιώθει τήν ἀνάγκη νά μιλήσει ὁ ἴδιος. Στό Παρίσι θ' ἀνακαλύψει τό φῶς καί τό χρῶμα. «Δέν ὑπάρχει μεγαλύτερη ἐπανάσταση τῶν ματιῶν», γράφει ἀργότερα, «ἀπ' αὐτή πού γνώρισα στό Παρίσι». Ὡρες ἀτελείωτες ὁ Σαγκάλ ξοδεύει γιά νά μελετήσει τό χρῶμα μέσα στό φῶς. Ὁ Σαγκάλ ξέρει τώρα τί πρέπει ἀλλά καί τί θέλει νά πάρει ἀπό τούς μεγάλους τῆς τέχνης καί κυρίως πῶς νά μεταφράσει στήν προσωπική του γλώσσα αὐτά πού θά πάρει. Ὁ κυβισμός, θά τόν βοηθήσει νά ἐλευθερώσει τά ἀντικείμενα ἀπό τόν χώρο τους· ἀλλά ὁ Σαγκάλ δέν θά γίνει ἕνας καλός μαθητής τῶν κυβιστῶν, ὅπως δέν ἐγινε καλός μαθητής κανενός μεγάλου ζωγράφου (τοῦ Cezanne ἤ τοῦ Manet ἤ τοῦ Matisse) οὔτε καί ὑποτάχθηκε στήν κυριαρχία ἐνός καί μοναδικοῦ ρεύματος. Στό ἔργο του αὐτῆς τῆς ἐποχῆς «Ἐγώ καί τό χωριό μου» βλέπουμε πῶς ἀκριβῶς ὁ Σαγκάλ ἀξιοποιεῖ αὐτά τά μαθήματα. Καί νά σκεφθοῦμε, ὅτι ἀκόμη βρίσκεται στήν ἀρχή, ἡ ὁποία μᾶς βοηθᾷ νά προβλέψουμε τήν μετέπειτα καλλιτεχνική του ἐξέλιξη.

Μέ τήν ἐκρηξη τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, ὁ Σαγκάλ ξαναγυρίζει στήν πατρική του γῆ. Ἀκολουθοῦν

χρόνια ἀναστατώσεων, πολέμων καί δυστυχίας. Ὁ Σαγκάλ μοιράζεται ὅλα αὐτά τά γεγονότα μέ τούς ἀνθρώπους του. Γιά ἕνα μικρό χρονικό διάστημα παίρνει ἐνεργό μέρος στήν πολιτική (1917) καί μάλιστα φθάνει νά διορισθεῖ ἀπό τό νέο καθεστῶς καί ἐπίτροπος τῶν καλῶν τεχνῶν στήν περιοχή τοῦ Βιτέμσκ. Ὑστερα ἀπό κάποιες προσπάθειες νά δώσει ἕνα νέο πνεῦμα στήν ἀκαδημία τεχνῶν τῆς περιοχῆς του, παραιτεῖται καί ἀφοῦ θά παραμείνει ἕνα διάστημα στή Μόσχα ζωγραφίζοντας τοιχογραφίες στό ἐβραϊκό θέατρο, θά φύγει ὀριστικῶς ἀπό τή Ρωσία στά 1922 μέ τή γυναίκα του Μπέλλα πού παντρεύτηκε στά 1915 καί τό κοριτσάκι τους πού γεννήθηκε ἕνα χρόνο ἀργότερα ἀπό τόν γάμο τους. Τά χρόνια ὡστόσο πού πέρασε στή Ρωσία ὡς τό 1922 ἦταν χρόνια δημιουργίας καί μελέτης, παρ' ὅλες τίς ἀντίξοες συνθηκες καί τίς δυσκολίες, πού ἀντιμετώπισε ἀσχολούμενος καί μέ ἄλλα τρέχοντα θέματα. Φεύγει ἀπό τή Ρωσία ἐπεξεραζόμενος τήν αὐτοβιογραφία του καί περισσότερο γιά νά μπορέσει νά ἐκφράσει ἀπερίσπαστος τίς αἰσθητικές του πεποιθήσεις, τίς ἰδέες του καί τά δικά του ἐλεύθερα προσωπικά ὀράματα. Δέν θά ξεφύγει ὁμως ποτέ ἀπό τό Βιτέμσκ, ἀπό τόν κόσμο τοῦ χωριοῦ του, ἀπό

τούς προγόνους του από τη Συναγωγή μέσα στην οποία διεμόρφωσε τις αντιλήψεις του και τους πρώτους προβληματισμούς του.

Στήν γη των πατέρων του

Στά 1923 γυρίζει στο Παρίσι. Έκει κατά παραγγελία του Άμπρουάζε Βολλάρ θα δώσει τα σχέδια για το έργο του Γκόγκολ «Νεκρές ψυχές» που θα εκδοθούν τό 1948 από τον Τεριάντ. Στά 1924 κάνει την πρώτη αναδρομική του έκθεση στο Παρίσι κι ένα χρόνο αργότερα εικονογραφεί τους «Μύθους» του Λα Φονταίν. Ένα χρόνο αργότερα ανοίγει η πρώτη του έκθεση στη Ν. Υόρκη. Στήν αρχή της δεκαετίας του 1930 ο Σαγκάλ παίρνει μία παραγγελία από τον Βολλάρ να εικονογραφήσει την Βίβλο. Ο Chagall για να αντιμετωπίσει την παραγγελία ταξιδεύει στην Παλαιστίνη για πρώτη φορά στά 1931. Είναι η πρώτη επαφή του με τη γη των πατέρων του. Γυρίζει κάθε γωνιά της, μιλάει για τους ανθρώπους με τη φύση, με τον ήλιο με τό κάθε τι της γης στην οποία για πρώτη φορά ο Θεός αποκαλύφθηκε στον άνθρωπο: «Καί εἶπεν Κύριος τῷ Ἀβραάμ. Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καί ἐκ τῆς συγγενείας σου καί ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοί δεῖξω· καί ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καί εὐλογήσω σε καί μεγαλυνῶ τό ὄνομά σου, καί ἔση εὐλογητός· καί εὐλογήσω τούς εὐλογοῦντάς σε καί τούς καταρωμένους σε καταράσομαι· καί ἐνευλογηθήσονται ἐν σοί πᾶσαι αἱ φυλαί τῆς γῆς. (Γένεσις 12, 1 - 4)». Σ' αὐτή τή γη τῶν μεγάλων προγόνων του ο Σαγκάλ θά ξαναπάει ὅταν τό ὄραμα τοῦ Herzl θά ἔχει γίνεῖν πιά πραγματικότητα καί τό κράτος τοῦ Ἰσραήλ, ἡ ἔθνικη ἑστία τοῦ Ἑβραϊσμοῦ θά εἶναι πιά γεγονός πραγματικό. Γεγονός πού δικαιώνει τά ὄνειρα καί τούς πόθους γενεῶν καί γενεῶν!

Στήν πενταετία πού θ' ἀκολουθήσει καί ὡς τήν ἔκρηξη τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ο Σαγκάλ ταξιδεύει καί ζωγραφίζει. Στά 1933 ἀνοίγουν οἱ πόρτες τῆς Kunsthalle τῆς Βασιλείας στήν Ἑλβετία σέ μία μεγάλη ἀναδρομική έκθεση τῶν ἔργων. Ταξιδεύει σχεδόν σ' ὅλοκληρο τόν μεσογειακό χώρο καί στήν Ὀλλανδία μέ τό μάτι πάντοτε ἀνοιχτά σ' ὅ,τι βλέπει σύγχρονο ἀλλά καί περασμένο.

Μέ τήν ἔκρηξη τοῦ πολέμου ο Σαγκάλ ἐγκαταλείπει τήν Εὐρώπη καί φεύγει γιά τίς Ἠνωμένες Πολιτείες τῆς Ἀμερικῆς μέ πρόσκληση τοῦ Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης. Ἐκεῖ θά βρεῖ τούς Λεζέρ, Μαριταίν, τόν διάσημο θωμιστή φιλόσοφο καί τόν Ἀντρέ Μπρετόν. Τό 1942 ταξιδεύει στό Μεξικό καί προετοιμάζει τά σκηνικά καί τό κοστούμια τοῦ μπαλέτου «Ἀλέκο». Τό 1944 δέχεται τό μεγάλο πλήγμα, πεθαίνει ἡ γυναίκα του Μπέλλα! Ὁ Σαγκάλ θ' ἀργήσει νά συνέλθει ἀπό τό χτύπημα αὐτό τῆς μοίρας. Στούς πρώτους μήνες μετά τόν θάνατό της τριγύριζε σάν χαμένος καί μόνο αργότερα κατάφερε νά ξαναπάσει τά σύνεργα τῆς ζωγραφικῆς. Ρίχνεται καί πάλι μέ τά μούτρα στή δουλειά καί τό 1945 θά ζωγραφίσει τό σκηνικά τοῦ μπαλέτου «Τό πουλί τῆς φωτιάς» τοῦ Στραβίνσκου.

Πρός τήν δόξα

1946 - 47: ἀναδρομικές ἐκθέσεις τῶν ἔργων του στά μεγάλα μουσεῖα τῆς Νέας Υόρκης, τοῦ Σικάγου καί τοῦ

Ἑθνικοῦ Μουσείου σύγχρονης τέχνης στό Παρίσι, πού ο Σαγκάλ θά ἐπισκεφθεῖ ξανά. Ἐκθέσεις τῶν ἔργων του γίνονται καί στό μουσεῖο τοῦ Ἄμστερνταμ ἐνῶ στόν βραβευμένο ἤδη ἀπό τό 1939 μέ τό βραβεῖο Κάρνεγκυ, Σαγκάλ ἀνοίγει τίς πόρτες τῆς ἡ Τέιτ Γκάλερυ τοῦ Λονδίνου. Στή διετία 1948 -50 ο Σαγκάλ θά τιμηθεῖ μέ τό πρώτο βραβεῖο γραφικῶν τεχνῶν τῆς 24ης Μπιενάλλε τῆς Βενετίας καί θά συνεχίσει νά ἀσχολεῖται μέ τή λιθογραφία καί τά κεραμικά. Τό 1951 ταξιδεύει στό κράτος τοῦ Ἰσραήλ, πού εἶναι πλέον πραγματικότητα. Κι ἕνα χρόνο αργότερα θά παντρευτεῖ τή Βαλεντίνη (Βάβα) Μπρόντσκι καί τήν ἴδια χρονιά (1952) θά εικονογραφήσει τό βιβλίο «Δάφνις καί Χλόη» καί θά ἐπισκεφθεῖ γιά πρώτη φορά τήν Ἑλλάδα. Ἄλλά εἶναι τόση ἡ μαγεία πού αἰσθάνεται ο Chagall γιά τόν ἥλιο, τό χρῶμα καί τήν ἱστορία τῆς χώρας μας ὥστε θά ξανάρθει ὑστερα ἀπό δύο χρόνια (1954) συνεχίζοντας παραλλήλως νά δουλεύει στό βιβλίο «Δάφνις καί Χλόη» πού θά ἐκδοθεῖ τό 1961. Ἐκθέσεις τῶν ἔργων του στό Ἄννόβερο, στή Βέρνη καί στή Βασιλεία καί δεύτερο ταξίδι στό Ἰσραήλ (1957). Τήν ἴδια χρονιά ἐκδίδεται ἡ «Βίβλος» καί ο Σαγκάλ διακοσμεῖ τό βαπτιστήριο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Πλατώ ντ' Ἀσού.

Ὁ Σαγκάλ πιά βρίσκεται στήν πρώτη σειρά τῆς δημιουργίας ἀλλά τίποτε ἀπό τίς τιμές πού τόν περιβάλλουν δέν τόν ἀπομακρύνει ἀπό τή ζωγραφική. Δουλεῖ νύχτα καί μέρα, χωρίς ἀνάπαυση προσπαθώντας νά μετουσιώσει σέ μορφές τά ὄραματά, τά ὄνειρα, τή χαρά του καί τούς φόβους του. Ὁ κόσμος τοῦ Βιτέμσκ, ἡ Συναγωγή, οἱ πρόγονοί του γυρίζουν καί ξαναγυρίζουν μέ νοσταλγία τό ἐργα του. Τό 1959 ἀρχίζει τίς μεγάλες ὑαλογραφίες στόν καθεδρικό ναό τοῦ Μέτς ἐνῶ τήν ἴδια χρονιά τρεῖς ἀναδρομικές ἐκθέσεις τῶν ἔργων του στό Παρίσι, στό Μόναχο καί στό Ἄμβουργο ἐπιτρέπουν στό εὐρύτερο κοινό νά πλησιάσει τόν μαγευτικό καί μαγικό κόσμο τοῦ ὄνειρου, τῆς πίστεως καί τῆς ποιήσεως τοῦ Σαγκάλ.

Ἐκεῖ, στό Μέτς, τόν συναντᾶ μία ἐπιτροπή τοῦ σιωνιστικοῦ τμήματος τῶν γυναικῶν τῶν ΗΠΑ γιά νά συζητήσουν τή διακόσμηση τῆς Συναγωγῆς Hadassah τοῦ ἱατρικοῦ κέντρου τοῦ Ἑβραϊκοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἱερουσαλήμ. Εἶναι ἡ μεγάλη ὥρα τοῦ Σαγκάλ γιά νά δώσει στό κράτος τοῦ Ἰσραήλ μία σειρά περιφώνων ὑαλογραφιῶν μέ κεντρικά θέματα τίς δώδεκα φυλές τοῦ Ἰσραήλ. Μνημειώδης τέχνη, μορφές πού συναίρουν τήν ἱστορία καί τό παρόν, τή φαντασία μέ τήν πραγματικότητα μέσα στούς χρωματικούς καταρράκτες, πού ο Σαγκάλ ἤξερε νά ἐμπνέεται καί νά κάνει πραγματικότητα, καθώς στά παράθυρα ἐπεφτε ο λαμπρός ἥλιος τῆς Ἰουδαίας.

Μέ τό ἐργο του στή Συναγωγή Hadassah ο Σαγκάλ ἐπιβάλλεται διεθνῶς στό εἶδος αὐτό τῆς ζωγραφικῆς. Τό φῶς πού πέφτει στά παράθυρα αὐτά, τά ποικίλα καί ἐντονα χρῶματα τῶν παραθύρων μέ τά σχέδια πού δημιουργοῦνται τίς βιβλικές ἱστορίες τῶν δώδεκα φυλῶν, ἡ πραγματικότητα μέ τή φαντασία τέλεια συνδυασμένες, ὅλα αὐτά δίνουν τήν ἐντύπωση τῆς παντοτινῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ στόν κόσμο. Αὐτά τά χρωματιστά παράθυρα εἶναι ὅπως τά πολύτιμα πετράδια τοῦ Θεοῦ στόν κόσμο. Αὐτά τά χρωματιστά παράθυρα εἶναι ὅπως τά πολύτιμα πετράδια στά στέμματα ἐνῶ ἡ ἴδια ἡ Συναγωγή εἶναι τό ὑπέρτατο σημεῖο τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ, πού τό στεφανώνουν αὐτά τά παράθυρα σάν πολύτιμα πετρά-

δια. Αυτή ή συμβολική εικόνα, που υπάρχει στη συνείδηση του Σαγκάλ τόν καθοδηγεί στην έμπνευση και τη δημιουργία. 'Εδώ θά πρέπει νά αναφέρουμε, πολύ συνοπτικά, ότι ο Σαγκάλ ήταν υποχρεωμένος νά λύσει πολλά προβλήματα τεχνικής κυρίως φύσεως, νά κατευθύνει τούς ειδικούς πού θ' ανέλαμβαναν νά κάνουν τά σχέδιά του πραγματικότητα. Τά χρώματα τών παραθύρων ήταν υποτεταγμένα στην αντίθετική αντίληψη του χρωματικού κύκλου: μπλέ, χρυσό - κίτρινο, κόκκινο, πράσινο. Ποικίλα σχέδια, πουλιά, ψάρια, ζώα, φυτά, δέντρα διαφόρα σύμβολα και άλλα σχέδια από τήν έβραϊκή γραφή συμπληρώνουν τά σύνολα πού παίρνουν και συμβολικές διαστάσεις οίκουμενικής αξίας.

1963 - 64 έργάζεται και πάλι στόν καθηδρικό ναό του Μέτς και τήν ίδια χρονιά ταξιδεύει και πάλι στη Ν. 'Υρκη όπου και αναλαμβάνει νά διακοσμήσει τά παράθυρα μιάς πλευράς του κτιρίου του ΟΗΕ πρὸς τιμήν του Ντάγκ Χάμαρσκελντ του γεν. γραμματέα του Διεθνούς 'Οργανισμού πού βρήκε τραγικό θάνατο σέ αεροπορικό δυστύχημα λίγα χρόνια πρίν. 'Επηρεασμένος ο Σαγκάλ από τό πνεύμα τής διεθνούς συνεργασίας και τής ειρήνης πού είναι ή κύρια άποστολή του ΟΗΕ, θά προεκτείνει τή δουλειά του και τήν αντίστοιχη θεματογραφία του και σέ μία άλλη παραγγελία: τούς τάπητες τών τοίχων και τά ψηφιδωτά του δαπέδου στη Βουλή του 'Ισραήλ, μνημειώδη δείγματα του ταλέντου και τής μεγαλοφυίας του. Τήν ίδια περιπου εποχή θά δεχθεί και μία άλλη τιμητική διάκριση από τόν Γάλλο πρωθυπουργό Ζώρζ Πομπιντού όταν θά κληθεί νά διακοσμήσει τήν όροφο τής όπρας τών Παρισίων. Στην τελετή τών εγκαινίων ο καλλιτέχνης θά πει: Θέλησα νά τοποθετήσω εκεί ψηλά, σά σέ μία άνθρωδέσμη, τά όνειρα και τίς δημιουργίες τών έρμηνευτών και τών μουσικών. Θέλησα νά τραγουδήσω σάν πουλί, χωρίς θεωρία και χωρίς μέθοδο (Ρενάτα Νέγκρι στόν 5ο τόμο σελ. 274 του έργου μεγάλοι ζωγράφοι έκδ. Φάμπρι - Μέλισσα).

'Υστερα από τά άλλαπάλληλα ταξίδια του στη γη τών πατριάρχων, στη γη του 'Ισραήλ, αρχίζει τά σχέδια για τή διακόσμηση του Κοινοβουλίου (Κνεσσέτ). 'Ο τότε πρόεδρος τής Βουλής Καντίς Λούτς, πού καταγόταν από ένα γειτονικό στο Βιτέμσκ χωριό, όπου γεννήθηκε ο Σαγκάλ, βοήθησε τόν ζωγράφο νά προσανατολίσει τήν έμπνευσή του με κέντρο τή Βίβλο και αντικειμενικό στόχο τήν εξιστόρηση τών περιπετειών του λαού του 'Ισραήλ ως τήν άποκατάστασή του στη γη τών μεγάλων πατέρων και πατριαρχών του. Στους τρεις τοίχους ο Σαγκάλ θ' αναπαραστήσει σέ γιγαντιαίους τάπητες τήν 'Εξοδο, τήν Είσοδο στη Γη τής επαγγελίας και τό δράμα τής ειρήνης του 'Ησαία. 'Αξίζει κάποτε νά αφιερώσουμε ένα ειδικό άρθρο στους τάπητες και στα μωσαϊκά τής Βουλής δημιουργήματα όλα του Σαγκάλ για νά ιδούμε πώς ή φαντασία του ζωγράφου στην καλύτερη ώρα τής έδωσε σχέδια ύψηλης ποιότητας και έκτελέσεως τά όποια άποτυπώθηκαν σέ τάπητες άφου χρειάστηκε προηγουμένως νά αναλάβουν τήν πραγματοποίησή τους ειδικές βιομηχανίες με τήν εφαρμογή συστημάτων ύψηλης τεχνολογίας. 'Ετσι ή φαντασία, τό δράμα και ή πίστη έγιναν μνημεία τέχνης με τή βοήθεια τής βιομηχανίας και τής τεχνολογίας. Αυτή ή διαδικασία κράτησε αρκετά. Πολλές δυσκολίες ξεπεράστηκαν, πολλά προβλήματα λύθηκαν, ή τέχνη γνώριζε μία νέα ύψηλης ποιότητας κα-

τάκτηση, ή τεχνολογία μπήκε στην υπηρεσία τής πιό λεπτής και ύπέροχης φαντασίας. 'Επιστρατεύθηκαν οι πλέον ειδικοί στους τομείς τής ταπητουργίας και τών χρωμάτων ενώ ο ίδιος ο Σαγκάλ επέβλεπε, συντόνιζε και διόρθωνε αυτή τήν καταπληκτική προσπάθεια. Και τό 1969, ταξιδεύει και πάλι στο 'Ισραήλ για νά παραστεί στα εγκαίνια τής αίθουσής του Κοινοβουλίου στην 'Ιερουσαλήμ.

Τά έργα αυτής ειδικότερα τής περιόδου χαρακτηρίζονται από τή μοναδική θεματική ένότητα τής χαράς στο φώς, στη ζωή και τής βαθύτατης πίστωσης του Σαγκάλ στην πρόοδο και τήν ανάπτυξη του 'Ισραήλ. Τά μεγαλύτερα κέντρα πολιτισμού και διπλωματίας του κόσμου φέρουν τή σφραγίδα τής έμπνεύσεως του Σαγκάλ. Με αυτόν τόν τρόπο τό έργο του Σαγκάλ συνδυάζει τήν πίστη πρὸς τίς άρχές και τίς αξίες τής Βίβλου αλλά και πρὸς τήν αξία και τή σπουδαιότητα τής συννενοήσεως και τής συνυπάρξεως μεταξύ τών λαών και τών ανθρώπων. Σ' αυτά τά έργα του ώριμος ο Σαγκάλ αναχωνεύει όλες τις έμπειρίες του, όλα τά όνειρά του, όλη τήν πείρα τής ζωής και από τό ύψος τής έσωτερικής του ανατάσεως έποπτεύει τόν κόσμο. Με δύναμη και ήθος προφητικό ο Σαγκάλ μιλάει όχι μόνο στην εποχή μας αλλά και στο μέλλον. 'Ο Ραϊμόν Κονιά θά γράψει για τή ζωγραφική του Σαγκάλ: Κάθε φανταστικός πίνακας του Σαγκάλ είναι μία άληθινή ιστορία, και σχεδόν μία αφήγηση χωρίς στοιχεία φαντασίας, θά μπορούσαμε νά πούμε... Σ' αυτό τό επίπεδο τής ποιήσης όλα τά πράγματα είναι όμοια, γιατί όλα ανήκουν σ' ένα μυστικό, συναισθηματικό κόσμο: γυναίκες, λουλουδία, ζώα, ρωσικές καλύβες, άφου αντικείμενα και όντα δέν είναι καμωμένα από ύλη, παρά από συγκίνηση» (ό.π. σελ. 275 έκδ. Φάμπρι - Μέλισσα).

Στή σκιά τών πατέρων

Οι τιμητικές διακρίσεις και οι αναδρομικές εκθέσεις θά συνεχισθούν με άποκορύφωμα τή μεγάλη γενική έκθεση τών έργων του στη Βασιλική 'Ακαδημία Τεχνών του Λονδίνου. Τά έσοδα τής τελευταίας ημέρας διατέθηκαν για τά πεινασμένα παιδιά τής Αιθιοπίας. Τήν επομένη ημέρα του τέλους τής εκθέσεως, ο Μάρκ Σαγκάλ, ο αιώνόβιος δοξασμένος ζωγράφος άφηνε τήν τελευταία του πνοή, άφηνε τόν κόσμο τούτον για νά αναπαυθεί στους κόλπους του Θεού στη σκιά τών μεγάλων πατριαρχών και προφητών του 'Ισραήλ. "Όσο ζούσε έδαν τό φώς χιλιάδες μελετητές άρθρα και βιβλία αφιερωμένα στο έργο του και στη μεγάλη προσφορά του στην τέχνη και τόν πολιτισμό. 'Υπήρξε ο ζωγράφος - ποιητής του αιώνα μας και μπορεί νά μοιραστεί τόν τίτλο αυτό μόνο με τόν Πάουλ Κλέε. 'Η μεγάλη του δόξα είναι ότι εισήγαγε τόν εικονικό μεταφορισμό στη σύγχρονη τέχνη και υπό τήν επίδραση τής Βίβλου και μυστικιστικών ρευμάτων τόν ανήγαγε στην περιωπή του προφητισμού. 'Ιδιαιτέρως του προφητισμού εκείνου ο όποιος κινείται πέραν από τούς φανατισμούς και τίς διαιρέσεις και συμβάλλει στην προσπάθεια τών ανθρώπων και του πολιτισμού νά προσανατολισθούν πρὸς τήν έσωτερική ένότητα, καθολικότητα και παγκοσμιοότητα τής βαθύτερης ούσίας και ένότητος του θρησκευτικού φαινομένου. Αυτό τό βαθύτερο μήνυμα εκπέμπει ή τέχνη του Μάρκ Σαγκάλ.

